

भाग २ - (६ ते १६)

- १) जोड शब्द व त्यांचे अर्थ
- २) शब्द समूहाबद्दल एक शब्द
- ३) म्हणी व त्यांचे अर्थ
- ४) शून्यात परार्ध भरली आहेत
- ५) वाक्प्रचार व त्यांचे अर्थ
- ६) विरुद्ध अर्थाचे शब्द
- ७) समान अर्थाचे शब्द
- ८) समूहदर्शक शब्द
- ९) नर-मादी-अपत्य
- १०) पंचेन्द्रियांची करामत
- ११) प्राण्यांचे राहण्याचे ठिकाण
- १२) वैशिष्ट्ये
- १३) अलंकारिक शब्दयोजना
- १४) सारवट शब्द
- १५) एकाच शब्दाचे निरनिराळे अर्थ
- १७) परंपरागत उपमा

प्रश्नसंग्रह

(६) विरुद्ध अर्थाचे शब्द

विरुद्ध अर्थाचे शब्द

अग्रज X अनुज

अकल X बेअकल

अतिवृष्टी X अनावृष्टी, अवर्षण

अजस्र X चिमुकले

अजाण X सुजाण

अधिक X उणे

अध्ययन X अध्यापन

अनाथ X सनाथ

अन्य X अनन्य

अनुकूल X प्रतिकूल

अपराधी X निरपराधी

अपेक्षित X अनपेक्षित

अब्रू X बेअब्रू

अबोल X वाचाळ, बोलका

अभिमान X दुरभिमान

अभिमानी X निरभिमानी

अमाप X अल्पसे

अमृत X विष

अमीर (श्रीमंत) X गरीब

अल्प X बहु

अल्पसंख्य X बहुसंख्य

अमूल्य X मौल्यवान

अल्लड X पोक्त

अलीकडे X पलीकडे

अवघड X सवघड, सुलभ, सोपे

अवजड X हलके

अवसर X अनवसर

अवधान X अनवधान

अस्सल X नक्कल

असह्य X सुसह्य
असली X नकली
अज्ञान X सज्ञान
अंधार, काळोख X उजेड, प्रकाश
अंधुक X स्पष्ट, सुस्पष्ट
अहंकार X निरहंकार, नम्र
आकुंचित X विस्तारित
आस्वूड, जवळ X लांब, लांबलचक
आकलनीय X अनाकलनीय
आकाश X पाताळ
आगमन X निर्गमन, गमत
आगेकूच X माघार
आघाडी X पिछाडी
आठवण X विसर, विस्मृती, विस्मरण
आठवणे (स्मृती) X विसरणे
आडवा X उभा
आत X बाहेर
आदर X अनादर
आदि X अंत
आदी X अनादी
आधी X नंतर
आधार X निराधार
आधुनिक X जुनी
आंधळा X डोळस
आनंद X दुःख, शोक
आपुलकी X दुरावा
आमंत्रित X अगांतुक, आगांतुक
आयात X निर्यात
आरोहण X अवरोहण
आरंभ (प्रारंभ) X शेवट, अखेर, अंत
आवक X जावक
आवड X नावड
आवडता X नावडता
आवश्यक X अनावश्यक

आशा X निराशा
आसक्त X अनासक्त, विरक्त
आस्था X अनास्था
आस्तिक X नास्तिक
आळस X उत्साह
आळशी X उद्योगी, कष्टाळू, उत्साही
आज्ञा X विनंती
इकडे X तिकडे
इतके X तितके
इच्छा X अनिच्छा
इथे X तिथे
इमान X बेइमान
इमानी X बेइमानी
इलाज X नाइलाज
इष्ट X अनिष्ट
इहलोक X परलोक
उगवता X मावळता
उघड (प्रकट) X गुप्त, गूढ
उघडे X बंद
उच्च X नीच
उच्चारित X अनुच्चारित
उंच X ठेंगू, ठेंगणा, सखल
उचित X अनुचित
उजवा X डावा
उणे X दुणे, अधिक
उतरण X चढण
उत्तर X दक्षिण, प्रत्युत्तर, प्रश्न
उत्कर्ष X अपकर्ष, न्हास, अधोगती
उत्कृष्ट X निकृष्ट, कनिष्ठ
उतरणे X चढणे
उतार X चढ
उताणे X उपडे
उताणा X पालथा
उत्तरायण X दक्षिणायण

उत्पन्न X स्वर्च
उत्सुक X अनुत्सुक
उत्साह X निरुत्साह, अनुत्साह
उत्साही X निरुत्साही
उत्तीर्ण X अनुत्तीर्ण
उथळ X खोलगट, खोल
उद्धट X नम्र, विनयशील
उपयोगी X निरुपयोगी
उदय X अस्त
उदार X अनुदार, कृपण, कट्टु, कंजूस, संकुचित
उधळ्या X कंजूस, काटकसरी, मितव्ययी
उधार X रोख
उन्नती X अवनती
उन्नत X अवनत
उपकार X अपकार
उपमेय X अनुपमेय
उपस्थित X अनुपस्थित
उपद्रवी X निरुपद्रवी
उपयुक्त X अनुपयुक्त, निरुपयोगी
उद्योगी X निरुद्योगी
उपाय X निरुपाय
उभी X बसलेली
उलटा X सुलटा
उशीरा (सावकाश) X लवकर
उष्ण तप्त X थंड, शीतल
उन X सावली
एक X अनेक
एकजूट X फूट, फाटाफूट
एकम X वेगवेगळे
एकदा X अनेकदा
एकमत X दुमत
एकवचन X अनेकवचन
एकी X दुफळी, बेकी
एहिक X पारमार्थिक

ऐक्य X दुही, फूट
ऐच्छिक X अनैच्छिक, अपरिहार्य
ऐलतीर X पैलतीर
ओळखी X अनोळखी
ओला X कोरडा, सुका
ओवळा X सोवळा
औरस X अनौरस
कच्चा X पक्का,
कटीण (अवघड) X सोपे, मऊ, कोमल, मृदू
कठोर X मृदू, कोमल, सौम्य, कनवाळू
कडक X सौम्य, नरम, मऊ
कडू X गोड
कर्णमधुर X कर्णकटू
कबूल X नाकबूल
कमी X जास्त
कलंक X भूषण
कल्पित X अकल्पित
कल्याण X अकल्याण
कळस X पाया, पायरी
कळा X अवकळा
काटकसर X उधळपट्टी
काटकुळे X जाड
कायम X तात्पुरते
कायदेशीर X बेकायदेशीर
काळा X गोरा, पांढरा
काळोख X उजेड, प्रकाश
किमान X कमान
कीर्ती X अपकीर्ती
कुंठित X अकुंठित
कुशल X अकुशल
कोरडे X ओले
कोवळा (कोवळी) X जून, निबर
कृतज्ञ X कृतघ्न
कृत्रिम X नैसर्गिक, स्वाभाविक, अकृत्रिम

कृपा X अवकृपा, रोष
कृश (बारीक) X स्थूल, धट्टाकट्टा, लड्ड
स्वर्चिक X कंजूस
स्वंडन X मंडन
स्वरा X स्वोटा
स्वरेदी X विक्री
स्वात्री X संशय
स्वाली X वर
स्विन्न X प्रसन्न
स्वुळा X शहाणा
स्वूप (पुष्कळ) X थोडे
स्वूष, स्वुष, स्वुश, स्वूश X नास्वूष, नास्वुष, नास्वूश, नास्वुश
स्वोटी X स्वरी
मदूल X स्वच्छ
गडद, भडक, गहिरा X फिकट
गतकाळ X भविष्यकाळ
गद्य X पद्य
गंभीर (पोक्त) X पोरकट, अवस्वळ
गम्य X अगम्य
गरम X थंड, गार
गरिबी X श्रीमंती
ग्रामीण X नागरी, शहरी
ग्राहक X विक्रेता
ग्राह्य X अग्राह्य, न्याज्य
गुण X दोष, अवगुण
गुरू X शिष्य
गुळगुळीत X स्वडबडीत, स्वरबरीत
गोरेपन X काळेकुट्ट
घट्ट X पातळ, सैल, ढिला, ढगळ
घटणे X वाढणे
घाऊक (ठोक) X किरकोळ
चंचल X स्थिर
चटाई X माधार
चपल, चपळ X मंद, अचपळ

चल X अचल, स्थिर
चवदार X बेचव
चांगले X वाईट
चिमुकले, लहानसे, थोडे X प्रचंड, विशाल, अवाढव्य, भव्य
चिरकाल X अल्पकाल
चूक X बिनचूक, बरोबर
चैन X बेचैन
चोर X साव
छोटा X मोठा
छोटेसे X मोठेसे
जगणे X मरणे
जड X हलके
जन्म X मृत्यू, मरण
जवाबदार X बेजवाबदार
जमा X स्वर्च
जय, विजय X पराजय, पराभव, अपजय
जाणता X अजाणता
जलद, भराभर X हळू, सावकाश, हळूहळू
जवळ X दूर
जहाल X मवाळ
जागृत X निद्रिस्त
जागा X झोपलेला
जाणे X येणे
जास्त X कमी, थोडे
जिकणे X हरणे
जित X जेता, विजयी, अजित
जिवंत X मृत, मेलेला
जीर्ण X मजबूत
जीवन X मरण
जोड X विजोड
जोडणे X मोडणे
झपाझप (झरझर) X सावकाश
ज्येष्ठ X कनिष्ठ
टंचाई X विपुलता, रेलचेल, समृद्धी

टणक X मऊ, मृदू
टपोरे X बारिक
टवटवीत X मलूल, निस्तेज
तर्क X वितर्क
तृप्त X अतृप्त
तप्त X थंड
तथ्य X मिथ्य
तरुण X वृद्ध
तळ X माथा
ताजा X शिळा
तारक X मारक
तिरका, तिरपा X सरळ
तीव्र X सौम्य, कोमल
तीक्ष्ण X बोथट
तेजस्वी (लखलखीत) X निस्तेज
तेजी X मंदी
तोड X बिनतोड
थंडी X उष्णता, गरमी
थांग X अथांग
थोर X सान, लहान
थोरला X धाकटा
दयाळू X निर्दयी, निर्दय, क्रूर
दृश्य X अदृश्य
दाट, घनदाट X विरळ, फतळ
दारिद्र्य X श्रीमंती
दिन X रजनी, रात
दिवस X रात्र
दीर्घ X ऱ्हस्व
दीर्घकाल X अल्पकाल
दीर्घायुषी X अल्पायुषी
दुरुस्त X नादुरुस्त
दुष्ट X सुष्ट, सुष्ठ
दूर X जवळ, निकट
दूरवर X जवळपास

देव X दैत्य, दानव, राक्षस
देश X विदेश
देशभक्त X देशद्रोही
दोषी X निर्दोषी
दोस्ती X वैर
धष्टपुष्ट X रोड, रोडका
धनाढ्य X गरीब, दरिद्री
धनिक, धनवंत X निर्धन, गरीब
धर्म X अधर्म
घिटाई X भिन्नेपणा, भ्याडपणा
धीट X भिन्ना, भेकड, भ्याड
धूर्त X भोळा
धाडस X भिन्नेपणा
धैर्यवान, भेकड
नफा, फायदा, लाभ X तोटा, नुकसान, हानी
नम्रता X गर्विष्टपणा, उद्धटपणा, उर्मटपणा
नम्र X उद्धट
नर X नारी
नवी X जुनी
नाजूक, कोमल X राठ, राकट
न्याय X अन्याय
निर्दयता X सदयता, सहृदयता
नियमित X अनियमित
निरभ्र X अभ्राच्छादित
निश्चय X अनिश्चय
निश्चीत X अनिश्चत
नियंत्रित X अनियंत्रित
निश्चिंत X सचिंत
निर्लज्ज X सलज्ज
निष्काम X सकाम
नीटनेटका X गबाळ्या
नीती X अनीती
नैसर्गिक X अनैसर्गिक
नोकर, चाकर (सेवक) X मालक, धनी

पक्के X कच्चे
पगारी X बिनपगारी
परवानगी X मनाई, बंदी
पर्वा X बेपर्वा
पराजित X अपराजित
परिचित X अपरिचित
परिहार्य X अपरिहार्य
पवित्र X अपवित्र
पसंत X नापसंत
पहिला X शेवटचा, अखेरचा
प्रस्वर, उग्र X सौम्य
प्रगत X अप्रगत
प्रगती X अधोगती, परागती
प्रत्यक्ष X अप्रत्यक्ष
प्रतिबंध X अप्रतिबंध
प्रतिष्ठा X अप्रतिष्ठा
प्रफुल्लित X म्लान, सुकलेले
प्रशंसा X निंदा, अप्रशंसा
प्रसन्न X अप्रसन्न, खिन्न, खड्डू, विषण्ण
प्रवृत्त X परावृत्त, निवृत्त
प्रसरण X आकुंचन
प्रस्तुत X अप्रस्तुत
प्रसिद्ध X अप्रसिद्ध
पात्र X अपात्र
पाठिंबा X विरोध
पांढराशुभ्र X काळाकुड्ड
पाप X पुण्य
पारदर्शक X अपारदर्शक
पायथा X माथा, शिस्वर
प्राचीन X अर्वाचीन
प्रामाणिक X अप्रामाणिक
पास X नापास
प्रिय X अप्रिय
पुढारलेले X मागासलेले

पुढारी (नेता) X अनुयायी
पुढील X मागील
पुढे (समोर) X मागे
पुण्यवान X पापी
पुरेसे X अपुरे
पुरोगामी X कर्मठ, सनातनी
पूर्ण X अपूर्ण
पूर्णांक X अपूर्णांक
पूर्व X पश्चिम
पूर्वी X नंतर
प्रेम X द्वेष, राग, तिडकारा
प्रेमळ X रागीट
पोकळ X भरीव, भरलेला
पाअर्वात्य X पास्विमात्य, पाश्चात्य
पौर्णिमा X अमवास्या, अमावस्या
फरक X साम्य
बंधु X भगिनी
बरे X वाईट
बारीक X जाड
बिंब X प्रतिबिंब
बिकट X सुगम, सुलभ, सोपे
बुद्धिमान (हुशार) X बुद्धिहीन, मट्ट
बेरीज X वजाबाकी
बोलका, वाचाळ X अबोल, मुका, मूक
भद्र X अभद्र
भरती X ओहोटी
भय X निर्भय
भरपूर X थोडे
भर X झीज
भरभर X हळूहळू
भरभराट X च्हास
भाग्य X दुर्भाग्य
भाग्यवान X भाग्यहीन, अभागी
भेद, तफावत X अभेद, साम्य

मंगल X अमंगल
मंजुल X कर्कश
मंजूर X नामंजूर
मतभेद X मतैक्य
मर्त्य X अमर
मृत X जिवंत
मर्द X नामर्द
मनोरंजक X कंटाळवाणे, नीरस
महात्मा X दुरात्मा
महान X लहान, सान
मागासपणा X पुढारलेपणा
माजी X आजी, विद्यमान
मान, मानसन्मान X अपमान
मान्य X अमान्य
माहेर X सासर
मित्र X शत्रू, अमित्र
मित्रत्व X शत्रुत्व
मुख्य X गौण
मोठा X लहान
यश X अपयश
यशस्वी X अयशस्वी
येथे X तेथे
योग्य X अयोग्य
रणशूर X रणभीरू
रसाळ X नीरस
रसिक X अरसिक
राग X लोभ
राजमार्ग X आडमार्ग
राजा X प्रजा
राव X रंक
रिकामा X भरलेला
रुचकर X बेचव, रुचिहीन
रुची X अरुची
रुंद X अरुंद

रेखीव X ओबड धोबड
रोगी, रोगट X निरोगी
लघु X गुरु, विशाल
लवचिक X ताटर
लक्ष X दुर्लक्ष
लक्ष्मीपुत्र X दरिद्री
लागू X गैरलागू
लाजरा X निलाजरा
लाज X निर्लज्जपणा
लायक X नालायक
लिखित X अलिखित
लोभ X निर्लोभ
लोक X परलोक
लौकिक X दुर्लौकिक
वरिष्ठ X व्यनिष्ठ
वर्णनीय X अवर्णनीय
व्यंग X अव्यंग
वंद्य X निंद्य
व्यवस्था X अव्यवस्था
व्यवस्थित X अव्यवस्थित
व्यवहार X अव्यवहार
वादी X प्रतिवादी
वाजवी X गैरवाजवी
विकसित X अविकसित
विकास X न्हास
विकार X निर्विकार
विचार X अविचार
विजयी X पराभूत, पराजित
विधायक X विधातक, विघातक
विनाशी X अविनाशी
विपुल X थोडे, थोडेसे, कमी, अल्प
विपुलता X कमतरता, तुटवडा
विभक्त X अविभक्त, एकम
वियोग, विरह X संयोग, मीलन, सहवास

विवाहित X अविवाहीत
विवेक X अविवेक
विरोध X संमती, मान्यता
विवाद X निर्विवाद
विश्वास X अविश्वास
विसंवाद X सुसंवाद
वेध X निर्वेध
वेगडे X सारस्वे
वेळी X अवेळी
वैयक्तिक X सार्वजनिक, सामुहिक, सामुदायिक
शकुन X अपशकुन
शक्य X अशक्य
शंका X स्वात्री, निश्शंक
शत्रुत्व X मैत्री
शहाणा X वेडा, मूर्ख, मूढ
शहर X स्वेडे
शांत X अशांत, तापट, रागीट
शांती X अशांती
शाप X वर, वरदान, आशीर्वाद
श्वास X निश्वास, उच्छ्वास
श्रांत X अविश्रांत
शाश्वत X अशाश्वत, क्षणभंगुर, नश्वर
शिकणे X शिकविणे
शिस्त X बेशिस्त
शिष्ट X अशिष्ट, असभ्य
शीघ्र X मंद
शुक्लपक्ष X कृष्णपक्ष
शुद्ध X अशुद्ध
शुद्धपक्ष X वद्यपक्ष
श्रुत X अश्रुत
शुभ X अशुभ
शुभशकुन X अपशकुन
शूर X भिमा
शेंडा X बुडस्वा, मूळ

शेष X निःशेष, निश्शेष
श्रेष्ठ X कनिष्ठ
शोभिवंत X विशोभित
सकर्मक X अकर्मक
सकृत X अकृत
सकारण X अकारण
सकाळ X संध्याकाळ, सायंकाळ
सस्त्व X सौम्य
संकुचित X व्यापक, उदार, विशाल
सगुण X निर्गुण
संघटन X विघटन
संघटित X असंघटित
सचेतन X अचेतन
सज्जन X दुर्जन
सजातीय X विजातीय
सजीव X निर्जीव
सत्कर्म X दुष्कर्म
सत्य X असत्य
संतुष्ट X असंतुष्ट
संतोष X असंतोष
सतेज X निस्तेज
सदय X निर्दय
सदाचार X दुराचार, अनाचार
सदाचारी X दुराचारी
सदाचरण X दुराचरण
सद्गती X दुर्गती
सद्गुण X दुर्गुण
सगुण X दुर्गुण
सदुपयोग X दुरुपयोग
सदोष X निर्दोष
सधन X निर्धन
सनदशीर X बेसनदशीर
सधवा X विधवा
सनातनी X सुधारक, पुरोगामी

सन्मार्ग X कुमार्ग
सन्मुख X विन्मुख
संन्यासी X संसारी
स्पष्ट X अस्पष्ट
संदिग्ध X असंदिग्ध
संपन्न X असंपन्न
स्पृश्य X अस्पृश्य
सफल X असफल, विफल, निष्फल
सविकारी X निर्विकारी, अविकारी
सबळ, सबल, प्रबळ X दुर्बळ, दुर्बल
संबंध X असंबंध
संभव X असंभव
सम X विषम, व्यस्त
समज X गौरसमज, नासमज
समता X विषमता
समान X असमान
समर्थ X असमर्थ
समाधान X असमाधान
स्मरण X विस्मरण
स्मृती X विस्मृती
सरळ, धोपट X वक्र, वाकडा, तिरपा, वेडावाकडा
सलग X विलग, अलग
स्वकीय X परकीय
स्वर्ग X नरक
स्वच्छ X अस्वच्छ, घाणेरडी
स्वतंत्र X परतंत्र
स्वदेश X परदेश
स्वस्थ X अस्वस्थ
स्वदेशी X परदेशी
स्वधर्म X परधर्म
स्वराज्य X परराज्य
सशक्त X अशक्त, दुर्बल
संशय X निःसंशय
सशस्त्र X निःशस्त्र

स्वस्त X महाग
सहकार X असहकार
सहकार्य X असहकार्य
सहज X मुद्दाम
सह्य X असह्य
सहेतुक X निर्हेतुक
सज्ञान X अज्ञान
साकार X निराकार
साध्य X असाध्य
साधारण X असाधारण
साधार X निराधार
सार्थक X निरर्थक
सामान्य X असामान्य
सारस्वे X निराळे
सावकाश X झपाझप, झटकन
सावध X बेसावध, असावध
साव X चोर
स्वातंत्र्य X पारतंत्र्य
स्वार्थी X निःस्वार्थी
स्वाधीन X पराधीन
स्वाभाविक X अस्वाभाविक
स्वाभिमानी X स्वाभिमान शून्य
सायास X विनासायास
सावत्र X सरस्वा
स्वावलंबी X परावलंबी
स्वावलंबन X परावलंबन
स्वामी X दास
स्वावलंबी X परावलंबी
साशंक X निःशंक
साक्षर X निरक्षर
साक्षरता X निरक्षरता
स्थिर X अस्थिर
स्थिरता X अस्थिरता
स्वीकार X अद्वे, धिक्कार

सुकर्म X कुकर्म, दुष्कर्म
सुकर X दुष्कर
सुकाळ X दुष्काळ
सुकीर्ती X दुष्कीर्ती
सुख X दुःख
सुखद X दुःखद
सुखकारक X दुःखकारक
सुगम X दुर्गम
सुगंध X दुर्गंध
सुचिन्ह X दुश्चिन्ह
सुजन X दुर्जन
सुजाण X अजाण
स्तुती X निंदा, निर्भत्सना
सुदैव X दुर्दैव
सुदैवी X दुर्दैवी
सुंदर, देवणा (सुरूप) X कुरूप
सुपीक X नापीक, ओसाड, वैराण
सुपुत्र X कुपुत्र
सुप्रसिद्ध X कुप्रसिद्ध
सुबक X बेढब, ओबडधोबड
सुबत्ता X दुर्भिक्ष, दैन्य
सुबुद्धी X दुर्बुद्धी
सुबोध X दुर्बोध, गहन
सुयोग X कुयोग
सुमती X दुर्मती, कुमती
सुर X असुर
सुरस X नीरस
सुरक्षित X असुरक्षित
सुरेल X बेसूर
सुलभ X दुर्लभ
सुलक्षणी X कुलक्षणी
सुव्यवस्था X गैरव्यवस्था, अव्यवस्था
सुवार्ता X दुर्वार्ता
सुविख्यात X कुविख्यात

सुविचार X कुविचार
सुशिक्षित X अशिक्षित
सुशोभित X विशोभित
सुसंगत X विसंगत, असंगत
सुसंस्कृत X असंस्कृत
सुसंवाद X विसंवाद
सुज्ञ X अज्ञ
सूर्योदय X सूर्यास्त
सूक्ष्म (कृश) X स्थूल
सोवळे X ओवळे
सोय X गैरसोय
सौंदर्य X कुरूपता
सौभाग्य X वैधव्य
हजर X गैरहजर
हरकत X बिनहरकत
हर्ष X र्वेद, विषाद
हसणे X रडणे
हसू X रडू
हार X जीत
हित X अहित
हिमती X बेहिमती
हिंसा X अहिंसा
हिशेबी X बिनहिशेबी
हितकारक X अहितकारक
होकार (रुकार) X नकार
क्षय X वाढ
क्षणभंगुर X चिरकालीन
क्षुद्र X महत्तवपूर्ण
ज्ञान X अज्ञान
ज्ञात X अज्ञात
ज्ञानी X अज्ञानी
ज्ञेय X अज्ञेय

(७) समान अर्थाचे शब्द (एकाच अर्थाचे अनेक शब्द)

समान अर्थाचे शब्द (एकाच अर्थाचे अनेक शब्द)

अक्राळविक्राळ - भेसूर, भयंकर, राक्षसी, उग्र.
अग्नी - अनल, पावक, वन्ही, विस्तव, वैश्वानर
अचानक - अनपेक्षित, अकस्मात, एकाएकी
अर्जुन - पार्थ, धनंजय, फाल्गुन
अनमान - हयगय, उपेक्षा, दुलक्ष, अनादर
अघटित - विलक्षण, चमत्कारिक, असंभाव्य
अभिनय - हावभाव, अंगविक्षेप
अघोर - भीतिदायक, भयंकर, वाईट
अनुक्रमणिका - यादी, सूची
अभिनव - नवीन, नूतन, अपूर्व
अभिप्रेत - अर्थ, हेतू, उद्देश
अमृत - पीयूष, सुधा, संजीवनी
अपंग - व्यंग, लुळा, विकलांग, पांगळा
अमाप - पुष्कळ, विपुल, भरपूर
अडथळा - मनाई, मज्जाव, आडकाठी
अगत्य - अस्था, कळकळ, आपुलकी, कळवळा, आदर
अमित - असंख्य, अगणित, अमर्याद, अपार
अरण्य - वन, कानन, विपिन, जंगल
अवघड - कठीण, विकट, दुर्घट
अवकाश - अवधी, समय, वेळ, काल
अश्व - घोडा, हय, तुरग, तुरंग, तुरंगम, वारू, वाजी
अही - सर्प, साप, भुजंग, व्याल, तक्षक
अशुभ - वाईट, अमंगल
असामी - इसम, व्यक्ती, माणूस
अस्त - अंतर्धान, लोप, शेवट
अशक्त - रोडका, दुर्बल, क्षीण
अंग - शरीर, तनू, काया
अहंकार - गर्व, ताटा, घमेंड
अस्थिर - चंचल, क्षणिक
अनुकरण - नक्कल, माकडचेष्टा
अंधार - तम, काळोख, तिमिर

आई - माता, माय, जननी, माऊली, जन्मदात्री
 आकाश - गगन, नभ, अंबर, आभाळ, व्योम, अंतराळ
 आधी - अगोदर, प्रथम
 आकांत - आक्रंद, आक्रोश
 आठवण - स्मरण, स्मृती
 आजार - रोग, पीडा, व्याधी
 आनंद - संतोष, मोद, हर्ष, तोष, प्रमोद
 आरंभ - प्रारंभ, सुरुवात, आदि, आदी
 आकर्षण - मोह, ओढ, पाश
 आवाज - नाद, निनाद, रव
 आवश्यकता - गरज, जरूरी
 आवड - हौस
 आग्रह - हट्ट, अट्टहास, हेका
 आक्रमण - हल्ला, चढाई, स्वारी, मोहीम
 आवाहन - विनंती, बोलवणे, आमंत्रण
 आश्चर्य - नवल, विस्मय, अचंबा
 आहार - खाणे, भोजन, अन्न
 इंद्र - सुरेंद्र, देवेंद्र, शक्र, पुरंदर, वज्रपाणी, वासव, सहस्त्राक्ष
 इशारा - सूचना, स्पूण
 इन्कार - नापसंती, नाकबूली, निषेध
 इतराज - नास्वूष, रुष्ट, नाराज, अप्रसन्न
 इतमाम - सरंजाम, थाट, व्यवस्था, लवाजमा
 इमानी - प्रामाणिक, नेक, एकनिष्ठ
 इन्साफ - न्याय, निर्णय
 उत्पन्न - मिळकत, प्राप्ती
 उपासना - भक्ती, पूजा, आराधना, सेवा
 उत्साह - आवेश
 उसंत - फुरसत, विसावा, विश्रांती, आराम
 उषा - उषःकाल, पहाट, अरुणोदय, प्रातःकाल, प्रभात, सकाळ
 उणीव - कमतरता, दोष, न्यूनता
 उपहास - चेष्टा, थट्टा, मस्करी
 उभा - सरळ, स्वडा
 उमेद - हिंमत, धैर्य, उत्साह
 उद्दाम - उद्धट, उर्मट, असभ्य
 उत्सुक - उत्कांठित, आसक्ती, आतुर, अधीर
 ऋषी - मुनी, साधू, वली, बैरागी, संन्यासी, तापसी, संत, तपस्वी
 ऋण - कर्ज, उपकार, रीण
 एकटा - एकाकी, एकला
 एकमोडी - एककल्ली, एकमार्गी

एकवार - एकडा, एकवेळ
 एकाएकी - एकदम, अपचित
 एकाग्र - एकतान, एकचित्त, स्थिर
 एहसान - उपकार, दया, कृपा
 ऐक्य - एकी, मिलाफ, सूट, एकत्व, एकोपा
 ऐदी - आळशी, मंद, सुस्त, जड
 ऐट - नखरा, डौल, ताठा, मिजास, दिमाख, रुबाव
 ऐषआराम - स्वस्थता, चैन, सुस्वोपभोग, सुस्व
 ऐच्छिक - इच्छिलेले, इष्ट
 ऐसपैस - विस्तीर्ण, प्रशस्त, अमर्याद
 ओबडधोबड - बेढव, बेडौल, स्वरबरीत, रांगडे
 ओटा - नाला, प्रवाह
 ओझे - भार, बोजा, वजन, जबाबदारी, काळजी
 ओंड - लोंगर, टरफल, खोल
 ओढाळ - अनिर्बंध, उनाड, भटक्या
 ओढी - सवय, माया, लळा, कल
 औखळ - अवखळ, खोडकर
 औस - अमवास्या, अवस
 औक्ष - आयुष्य, जीवित
 अंत - शेवट, मरण, मृत्यू, अखेर
 अंगारा - विस्तव, निस्वास, इंगळ, भस्म
 अंधार - काळोख, तम, तिमिर
 अंधुक - पुसट, अस्पष्ट, मंद
 कथा - गोष्ट, हकीकत, हकीगत
 कपाळ - ललाट, भाल, निढळ, निटिल
 कबूल - मान्य, संमत, पसंत, अभिमत
 कमळ - पंकज, अंबुज, कमल, नीरज, पदम, नलिनी
 कन्या - मुलगी, पुत्री, सुता, तनया, तनुजा, आत्मजा, दुहिता, नंदिनी, लेक
 कल्याण - हित, कुशल, क्षेम
 करार - वचन, ठराव, कबुली
 कठोर - निर्दयी, निष्ठुर
 कच - माघार, अडचण, संकट, अरिष्ट
 कवच - आच्छादन, आवरण, टरफल
 कष्ट - श्रम, मेहनत
 कळस - शिखर, टोक, घुमट, कलश
 कसूर - कुचराई, चूक, न्यूनता, दोष
 कज्जा - खटला, भांडण, लढाई, तंटा, वैर
 कणव - दया, माया, कृपा, कीव, करुणा
 कपडा - वस्त्र, वसन, पट, अंबर

कपट - लबाडी, खोटेपणा, कावा, डाव, डावपेच
 कबूल - संमत, मान्य, पसंत, मंजूर, अनुकूल
 करडा - कठोर, कडक, निष्ठूर, निर्दय
 करणी - कृती, कृत्य, क्रिया
 कठीण - अवघड, बिकट
 कसरत - व्यायाम, सराव, सवय, मेहनत
 कलागत - भांडण, वैर, कळ, लावालावी
 कर्मयोग - प्रारब्ध, योगायोग, दैव
 काळजी - चिंता, विवंचना, फिकीर, पर्वा, तमा
 कान - कर्ण, श्रवण, श्रोत्र
 काम - कार्य, कर्तव्य, कृत्य
 कावळा - काक, एकास, वायस
 कारस्थान - कट, खल, गुप्त, मसलत
 किनासा - काठ, तीर
 किरण - कर, अंशु, रश्मी
 किरकोळ - अशला, रोडका, बारीक, हडकुळा
 किल्ला - तट, गड, दुर्ग, कोट
 किंमत - मोल, भाव, मुल्य, दर
 कीर्ती - लौकिक, प्रसिद्धी, ख्याती
 कीड - खोटे, वाईट, कीटक, गंज
 कील - मेख, खिळा, अडसर, पाचर
 कीव - दया, कृपा, करुणा
 कुशल - हुशार, चतुर, बुद्धिमान
 कुटाळ - कुचेष्टा, टवाळी, निंदा, उपहास
 कुत्रा - श्वान
 कुभांड - आळ, कट, कारस्थान, लबाडी
 कुरापत - खोडी, कुचाळी, थड्या, टवाळकी
 कुशल - सुखरूप, खुशाल, बुद्धिमान, चतुर
 केश - केस, लव, रोम, बाल
 कोमल - नाजूक, मऊ, मृदू, सुंदर
 कोंडा - भुगा, भूय, चुरा, तूस
 कोंभ - अंकुर, मोड, खांब, कोंब
 क्रम - अनुक्रम, रांग, ओळ, पद्धती
 कृपण - चिकू, कंजूष, चिक्कू, कट्टू
 कल्पना - युक्ती, तोड, उपाय, पेच, शकल
 खग - पक्षी, विहंग, अंडज, द्विज, पारखरू
 खरा - सच्चा, प्रामाणिक, सरळ, विश्वास
 खबर - बातमी, वार्ता, संदेश, माहिती
 खलाशी - नावाडी, नाखवा, खारवा, कोळी

स्वरमरीत - प्रस्वर, स्वणस्वणी, तीक्ष्ण, सडेतोड
 स्वट्याळ - स्त्रोडकर, द्वाड, उनाड, हूड, उपद्व्यापी
 स्वटारा - बैलगाडी, धूड, छकडा
 स्वटका - भांडण, वाद, झगडा, तंटा, कलह
 स्वजीटर - शरमिंदा, लज्जित, शरमलेला, ओशाळा
 स्वचित - निश्चित, स्वात्री, स्वरोस्वर
 स्वुषी - संतोष, तोष, समाधान, आनंद, प्रसन्नता
 स्वुळा - मूर्ख, वेडा, अकलशून्य, बावळा
 स्वुळचट - पुळचट, नेभळा, भित्रा
 स्वूप - पुष्कळ, भरपूर, विपुल
 स्वेद - वैषम्य, विषाद, दुःस्व
 स्वेडे - ग्राम, गाव
 स्वेटूत - गावकरी, ग्रामस्थ
 स्वेट - ग्रंथ, अध्याय, व्यत्यय, अडथळा
 स्वेत - स्वैद, स्वित्नाता, हुरहुर
 स्वंदा - साहसी, धाडसी, सामर्थ्यवान
 स्वंक - दीन, दरिद्री, द्रव्यहीन, निर्धन
 गणपती - गजानन, एकदंत, गणेश, गौरीनंदन, विघ्नहर्ता, गौरीसुत, विनायक, वक्रतुंड
 गरज - जरूरी, आवश्यकता, निकड, अडचण
 गरम - उष्ण, उबदार, तप्त
 गरूड - स्वर्गेंद्र, द्विजराज, वैनतेय
 गरीब - दीन, लाचार, पामर, दुबळा
 गडप - अदृश्य, बेपत्ता, नष्ट
 गबाळा - अजागळ, बावळट, मूर्ख, बावळा
 गस्त - पहारा, रस्ववाली, रास्वण
 गयावया - काकुळती, करुणा, विनवणी, याचना
 गदारोळ - गोंधळ, ओरड, स्वटाटोप, दंगा, हुल्लड
 गाय - धेनु, गो, गोमाता
 गार - थंड, शीतल, शीत
 गाथा - कविता, आर्या, काव्य
 गिरी - पर्वत, डोंगर, अचल
 गुच्छ - झुबका, घोस, तुरा
 गुद्दा - बुक्का, ठोसा, रड्डा
 गोत - गोत्र, वंश, पिढी, कूळ
 गोळ - मधुर
 गोषवारा - सारांश, संक्षेप, तात्पर्य
 ग्रह - कल्पना, समजूत, भावना
 गोपाळ - कन्हैया, कृष्ण, मोहन, मुरलीधर, गोविंद, गिरीधर
 घत - मेघ, ढग, जलह, पयोधर

घर - गृह, सदन, निवास, भवन, गेह, आलय, निकेतन, धाम
 घडी - दुमड, संच, बस्तान, रचना
 घडामोड - स्वटाटोप, उलथापालथ, फेरफार, व्यवहार
 घाव - प्रहार, वार, आघात, तडाखा
 घाई - गडबड, त्वरा, तातडी, जलदी
 घाट - आकार, घडण, रचना, ठेवण
 घास - कवळ, ग्रास
 घास - गवत, तृण, चारा, शब्द
 घान - संहार, नाश, विध्वंस, वध
 घेर - वर्तुळ, परिसर, परीध, लेढा
 घोडा - अश्व, हय, तुरग, तुरंग, तुरंगम, वाजी, वारु
 चपल - चलाख, वेगवान, तल्लख, हुशार
 चंद्र - शशी, सोम, निशानाथ, चंद्रमा, हिमांशु, सुधाकर, निशापति, इंद्र
 चंचल - उतावळा, खैर, अधीर, उच्छृंखल
 चव - स्वाद, आस्वाद, रूची
 चप - गप्प, शांत, चूप, चीप, स्तब्ध
 चकणा - तिरळा, काणा, तिरपा, तिरवा
 चबुतरा - चौथरा, कड्डा, उंचवटा, ओटा
 चटकन - झपाझप, झरझर, त्वरीत, चटदिशी, झटपट
 चट्टा - व्रण, डाग, वण
 चप्पल - वहाणा, जोडा, पायताण, पायतण, पादत्राण
 चाकर - नोकर, सेवक, गडी, दास, गुलाम
 चाचणी - परीक्षा, तपासणी, पारख
 चाणाक्ष - हुशार, चतुर, धूर्त, चलाख, चालाख
 चांदी - रूपे
 चांदणे - कौमुदी, ज्योत्सना, चंद्रिका
 चिमुकले - लहान, छोटे, सान
 चिळकांडी - पिचकारी, चिरकांडी, चिपनळी
 चिलट - डास, मशक, मच्छर
 चिवट - चिकट, वातड, चामट
 चिळस - किळस, तिटकारा, वीट, तिरस्कार
 चिल्लापिल्ली - मुलेबाळे, पोरे, कच्चीबच्ची, बालबच्ची
 चुटपुट - काळजी, तळमळ, स्वरस्वर, चडफड, हुरहुर
 चूर - गर्क, मग्न, गुंग, तल्लीन
 चेहरा - चर्या, मुद्रा, तोंडावळा, रूप, मुख
 चेपणे - दाबणे, पिळणे, आवळणे
 चौकशी - विचारपूस
 चौचाल - लहरी, भटक्या, भणंग, स्वच्छंदी
 चंगळ - मुबलक, विपुल, विपुलता, पुष्कळ

चांगले - सुंदर, सभ्य, मनोहर
 चिंता - काळजी, विवंचना, फिकीर
 छंद - नाद, आवड, शोक
 छान - सुरेख, सुंदर, उत्तम
 छेदणे - कापणे, तोडणे, विरणे, छाटणे
 जन - लोक, माणसे
 जय - विजय, यश, सफल, सिद्धी, यशस्वी
 जड - मंद, आळशी, मूर्ख
 जरठ - वृद्ध, म्हातारा, जीर्ण
 जलद - शीघ्र, लवकर, ताबडतोब, त्वरेने
 जवळ - तिकट, नजीक, समीप, संनिध, सानिध्य
 जहर - विष, विख, गर
 जरब - दरारा, दहरात, वचक, धाक
 जमीन - भू, भूमी, धरणी, भुई, धरित्री, धरा, धरती
 जल - नीर, पाणी, जीवन, अंबू, पय, सलील, तोय, उदक, वारी
 जागा - स्थळ, स्थान, ठिकाण
 जाहीर - प्रसिद्ध, प्रगट, सर्वश्रुत
 जवाहीर - सोने, अलंकार, जडजवाहीर, रत्ने, आभरण
 जाड - लड्ड, स्थूल, दांडगा, धटपुष्ट
 जादू - इंद्रजाल, मंत्रतंत्र, मंत्रविद्या
 जिद्द - हट्ट, आग्रह, दुराग्रह, हेका
 जिणे - जीवन, आयुष्य, जीवीत, अस्तित्व
 जिगर - जिवलग, जीवश्चकंठश्च, प्यारा, प्रिय
 जुना - प्राचीन, जीर्ण, पुरातन
 जुलूम - अन्याय, छळ, जबरदस्ती
 जोखीम - हमी, जबाबदारी, धोका
 जोतिष्य - भविष्य, जातक, कुंडली, भाकीत
 झकपक - झगमग, चकाळी, चमक, झळक
 झपाझप - झटपट, लवकर, जलद, झरझर
 झगडा - भांडण, वाद, तंटा, कलह, संघर्ष, झुंज
 झरणे - वाहणे, पाझरणे, झिरपणे
 झडती - तपासणी, तपास, शोध
 झरोका - गवाक्ष, जाळी, झरुका
 झाड - वृक्ष, तरू, वनस्पती, ड्रुम, झुडूप
 झीट - मुर्च्छा, घेरी, भोवळ
 झुंबड - गर्दी, जमाव, दाटी
 झेंडा - निशाण, पताका, ध्वज
 झोप - निद्रा, शयन, नीज
 झोकणे - कलणे, वाकणे, झुकणे

झंझावात - तुफान, वावटळ, वादळ
 टवटवीत - सतेज, प्रफुल्लित, ताजा, तेजस्वी
 टणक - कणखर, मजबूत, बळकट
 टकळी - वटवट, बडबड, रडारड
 टापू - प्रांत, प्रदेश, टप्पा
 टाहो - आक्रोश, हंबरडा
 टोलेगंज - भव्य, अजस्र, प्रचंड
 टंगळमंगळ - टाळाटाळ, दिरंगाई, ह्यगय
 टाकाऊ - निरुपयोगी, कुचकामी, गुणहीन, व्यर्थ
 टग - लुच्चा, फसवा, लुटारू, भामटा
 ठळक - जाड, स्पष्ट, मोठा, भरीव
 ठाम - निश्चित, दृढ, बिनचूक, स्वचित, निर्विवाद
 ठाव - तळ, बूड, खोली
 ठीक - बरोबर, उचित, योग्य, सम्पर्क
 ठेका - आवाज, ताल, ताळ
 ठेव - संचय, निधी, साठा
 ठोसा - धपाटा, रपाटा, तडाखा
 डाकू - चोर, दरोडेखोर, लुटारू
 डोळा - नयन, लोचन, नेत्र, अक्ष, चक्षू
 डोके - शीर, मस्तक, शीर्ष, कपाळ, माथा, मूर्धा
 डौल - दिमाख, ऐट, रुबाव
 ढवळाढवळ - लुडबूड, उलाढाल, गोंधळ
 ढग - मेघ, घन, जलन, अंबुद, पयोधर, अब्द, अभ्र, नीरद
 ढिला - सैल, मऊ, अघळपघळ
 ढोर - गुरे, जनावरे (गाय, बैल, म्हैस, रेडा, इ.)
 ढोंग - सोंग, पाखंड, लबाडी
 ढेकूण - मत्कुण, खटमल
 तलवार - खडग, समशेर
 तसवीर - छबी, प्रतिमा, चित्र, तसवीर
 तपास - चौकशी, शोध, तलास, विचारपूस
 तफावत - फरक, अंतर
 तलाव - तटाक, तडाग, कासार
 तऱ्हा - रीत, पद्धती, मार्ग
 तकवा - बळ, जोर, शक्ती, ताकद
 तकलादी - बनावट, नकली, तकलुबी
 तक्ता - नकाशा, कोष्टक
 तख्त - सिंहासन, आसन, गादी, तक्त
 तगडा - सशक्त, बळकट, धिप्पाड, धड्याकड्या
 तज्ञ - माहितगार, जाणता, पंडित, कुशल

तड - शेवट, अखेर
 तड - अडचण, तंगी
 तडक - नेट, जोर, आवेग, वेग, गती
 तडजोड - समेट, सलोखा
 तडफ - उत्साह, चपलता, चलाखी
 तडा - भेग, चीर, फट
 तन - शरीर, देह, अंग, काया, तनू
 तृप्त - संतुष्ट, समाधानी, सुखी
 तृप्ती - समाधान, संतोष, प्रसन्नता, तोष
 तृषा - तहान, तृष्णा, इच्छा
 तप - ध्यान, मनन, आचरण
 तरतूद - व्यवस्था, सिद्धता, योजना
 तरबेज - निष्णात, कुशल, वाकबगार, पारंगत, निपूण
 तंतु - धागा, दोरा, सूत, सूत्र
 तारू - नौका, नाव, जहाज, गलबन
 तारीफ - वाहवा, स्तुती, प्रशंसा, वाखाणणी
 ताडा - मेळ, ताळा, जुळणी
 तारांबळ - धांदल, घाई
 ताकीद - समज, हुकूम, जरब, जबर, दरारा
 तारुण्य - यौवन, जवानी, तरुणपणा
 तालेवार - श्रीमंत, धनिक
 तिरसट - त्रासिक, चिडखोर, तुसडा, चिडका
 तिरपीट - त्रेधा, धांदल, तारांबळ, घाई
 तीव्र - प्रखर, कडक, उग्र, भयंकर
 तोटा - नुकसान, हानी
 तोंड - मुख, वदन, आनन, तुंड
 तोरा - दिमाख, डौल, ऐट, नखरा
 थट्टा - चेष्टा, मस्करी, विनोद
 थंड - शीत, शीतल, गार
 थंडी - गारठा, गारवा
 थवा - समदाय, जमाव, गर्दी, चमू
 थक्क - आश्चर्य, नवल, विस्मय, अचंबा
 थकणे - दमणे, भागणे, श्रमणे, शिणणे
 थांग - ठाव, पत्ता, माग, तळ
 थाट - डामडौल, शोभा, थाटमाट
 थाळा - ताट, पात्र, परात
 थिटा - आस्वूड, अपुरा, अरुंद
 थीर - शांत, स्तब्ध, सौम्य, निवांत
 थेट - सरळ, नीट, बरोबर, योग्य

थोर - मोठा, श्रेष्ठ, पूज्य
 थोडा - अल्प, किंचित, थोडका
 दगड - धोंडा, शिळा, पाषाण, खडक, फत्तर, शिला
 दंड - काठी, सोटा, छडी, दंडा
 दृष्टी - नजर, नदर, दृष्ट
 दागिना - आभूषण, अलंकार, आभरण
 दार - दरवाजा, कवाड, ताटी, द्वार
 दांत - दंत, रदन, द्विज (दोनदा जन्मलेला)
 दाट - घन, घट्ट, निबिड, गर्द
 दिवस - दिन, वार, वासर, अह
 दिवा - दीप, दीपक
 दुनिया - जग, पृथ्वी, इहलोक
 दुर्ग - किल्ला, कोट, गढी
 दूध - दुग्ध, पर, क्षीर
 दुबळा - दुर्बल, सामर्थ्यहीन, अशक्त
 दुर्दैव - दुर्भाग्य
 दुर्दैवी - अभागी, दैवहीत, भाग्यहीत, दुर्भाग्यशाली
 दुःस्वी - कष्टी, खिन्न, त्रस्त
 देऊळ - मंदिर, देवालय, देवघर, राऊळ
 देव - सुर, अमर, ईश्वर, भगवान, ईश, परमेश्वर, प्रभू, निर्जर
 देखणी - सुंदर, रूपवती, सुरूप
 देह - शरीर, तनू, तन, काया, वपु
 दैन्य - हलास्वी, गरिबी, हीनपणा
 दैव - नशीब, भाग्य, प्रारब्ध, ललाट, तकदीर
 धनी - मालक, स्वामी, पती, हेतू
 धन - संपत्ती, दौलत, द्रव्य, संपदा, पैसा, वित्त
 धनिक - श्रीमंत, सावकार, धनवान, धनाड्य
 धनुष्य - चाप, कोदंड, तिरकमठा, कमठा, धनू, कार्मुक
 धंदा - व्यापार, व्यवसाय, उद्योग, उदीम
 धिटार्ई - धैर्य, हिम्मत, धीटपणा, धाडस
 धूळ - धुरळा, माती, रजःकण
 नदी - सरिता, तटिनी, जलवाहिनी, तरंगिणी
 नफा - फायदा
 नव - नवीन, नूतन, नवे
 नवरा - पती, कांत, भर्तार, धनी, वल्लम, नाथ
 नमस्कार - वंदन, नमन, प्रणिपान, अभिवादन
 नवीन - नूतन, नव
 नृप - राजा, भूप, भूपती, नरेश, नरेंद्र, भूपाल, लोकपाल, प्रजापती
 नृत्य - नाच, नर्तन

नाचार - गरीब, कंगाल, दरिद्री, लाचार
नाजूक - कोमल, मुलायम, नरम
नायक - नेता, पुढारी, अग्रणी, म्होरक्या
नारळ - श्रीफळ, नारिकेल
नापास - अनुत्तीर्ण, अयशस्वी, अमान्य
निर्धार - निश्चय, स्वातरी, विश्वास
नाते - रक्तसंबंध, आप्तपणा, नातलग
निकड - लकडा, तगादा, हव्यास
निश्चालस - स्पष्ट, साफ, निश्चित
नित्य - नेहमी, सतत, सदा, सदोदित
निधन - मृत्यू, अंत, मरण
निपुण - निष्णात, कुशल, प्रवीण
निबिड - दाट, गडद, घनदाट
निलाजरा - निर्लज्ज, बेशरम
निश्चय - निर्धार, निग्रह, दृढता
निमंत्रण - आमंत्रण, आवतण, बोलावणे
नुकसान - हानी, तोटा, खोट
नौबत - नगारा, डंका, प्रसिद्धी, कीर्ती
पत्नी - भार्या, बायको, अर्धांगी, कांता, दारा, जाया, कलम
पक्षी - विहग, स्वग, द्विज, विहंगम, पारस्वरु
पगडा - वर्चस्व, सत्ता, अधिकार
पणती - दिवली, दिवलाणी
पगार - वेतन, तनखा, मेहनताना
पथारी - अंथरुण, बिछाना, शेज, शय्या
पदवी - बिरुद, किताब, कीर्ती
पद्धत - चाल, रीत, आचार, रिवाज, प्रघात
परका - अपरिचित, अनोळखी
परंतु - पण, किंतु, शिवाय, लेकीन, लेकिन
परमार्थ - ब्रह्म, मोक्ष, ब्रह्मज्ञान
पर्वत - गिरी, अचल, शैल, नग, अद्री
परवानगी - संमती, मान्यता
पद - पाय, पाऊल, चरण, पाद
पद - श्लोक, काव्य
पराणी - आर, टोचणी
पंथ - मार्ग, रस्ता, वाट, पथ
पंक्ती - ओळ, रांग, पंगत
पंडीत - विद्वान, शास्त्रज्ञ, तज्ञ
पृथ्वी - भू, धरती, भवनी, वसुंधरा, क्षिती, भूमी, मही
पराक्रम - शौर्य, विक्रम, प्रताप, बहादुरी

परिश्रम - कष्ट, महेनत, श्रम
 प्रकाश - उजेड
 प्रताप - शौर्य, पराक्रम, विक्रम, बहादुरी
 प्रबंध - व्यवस्था, तजवीज, उपाययोजना
 प्रवीण - निपुण, कुशल, हुशार, पटू, तरबेज, निष्णात, चतुर
 प्रवासी - वाटसरू, पांथ, पांथस्थ
 प्रचीती - अनुभव, पडताळा, प्रत्यय, स्वात्री
 प्रबळ - बलवान, बलशाली, सामर्थ्यवान, शक्तीशाली, समर्थ
 प्रचंड - विशाल, अजस्र, अवाढव्य, विस्तृत, महान
 प्रसिद्ध - प्रख्यात, विख्यात, नामांकित, ख्यातनाम
 प्रशंसा - स्तुती, वास्वाणणी, शाबासकी, वाहवा
 पान - पर्ण, पत्र, पल्लव
 पाय - पद, चरण, पाद
 पावन - पवित्र, निर्मळ, शुद्ध,
 पाऊस - वर्षाव, पर्जन्य, वृष्टी
 परितोषिक - बक्षीस, इनाम
 पात्र - लायक, योग्य, भांडे, ताट
 प्राण - जीव, आत्मा, श्वास
 प्रारब्ध - दैव, नशीब
 प्रासाद - वाडा, महाल, राजवाडा, राजमंदिर, देऊळ
 पुरुष - नर, मनुष्य, मर्द
 पुष्प - फूल, कुसूम, सुमन, सुम
 प्रेम - प्रीती, लोभ, अनुराग, ममता
 पोपट - राघु, शुक, कीर, रावा
 फट - भेग, चीर, तडा
 फत्ते - जय, सरशी, यश, यशस्वी
 फरक - अंतर, भेद, तफावत, भिन्नता
 फजीत - लज्जित, विरमलेले, ओशाळलेले
 फर्मान - हुकूम, आज्ञापत्र, राजपत्र, सनद
 फडतूस - टाकाऊ, गचाळ, क्षुद्र
 फायदा - नफा, लाभ, किफायत
 फणकार - सपाटा, आघात, प्रहार, तडाखा
 फिदा - स्वूष, प्रसन्न, संतुष्ट
 फुलोरा - बहर, मोहोर
 फुकट - निरर्थक, व्यर्थ, फुका, मोफत
 फुशारकी - बढाई, शेखी, आत्मस्तुती
 फूल - पुष्प, सुमन, कुसुम
 फैसला - निकाल, निर्णय, निवाडा
 फोल - निरर्थक, व्यर्थ, रिकामे, पोकळ, निष्फळ

फोड - गळू, उटाणू, बेंड
 बळ - शक्ती, जोर, सामर्थ्य, ताकद, क्षमता
 बहाणा - सोंग, ढोंग, मिष
 बरोबर - सम, सारखा, समान, योग्य
 बरदास्त - आदरसत्कार, पाहुणचार, निगा
 बजरंग - हनुमान, पवनपुत्र, मारुती
 बस्वर - बातमी, हकीकत, इतिहास, चरित्र
 बटीक - मोलकरीण, दासी, कुणबीण
 बडगा - सोहा, सोडगा, दंडुका
 बहादूर - वीर, शूर, धाडसी, धीट
 बरकत - भाग्य, सुदैव, लाभ
 बरखास्त - समाप्त, विसर्जित, संपणे
 बाप - पिता, जनक, जन्मदाता, वडील, तात
 बाग - बगीचा, उद्यान, उपवन, वाटिका
 बातमी - वार्ता, संदेश, वृत्तांत, मजकूर, हकीकत, वृत्त
 बालक - बाल, अर्भक, मूल
 बारीक - बारका, सूक्ष्म, लहान
 बाण - तीर, शर, सायक
 ब्राह्मण - विप्र, द्विज
 बुटका - गिड्डा, आखूड, टेंगू, टेंगणा, खुजा
 ब्रह्मदेव - ब्रह्म, चतुरानन, कमलासन, प्रजापती, विरंची, विधी
 बिगर - वाचून, खेरीज, शिवाय
 बेडूक - मंडूक, बेडकी, बॅबॉ
 बिकट - कठीण, अवघड, त्रासदायक
 बंड - अराजक, गोंधळ, दंगा, गडबड
 बंदी - मज्जाव, मनाई, प्रतिबंध, आडकाठी
 बंधू - भ्राता, भाऊ, भाई, भय्या, सहोदर
 बंदोबस्त - व्यवस्था, तजवीज, प्रबंध
 ब्रह्म - सत्तत्व, जगत्कारण, परब्रह्म
 भरभराट - उत्कर्ष, प्रगती, चलती, विकास
 भस्म - राख, रक्षा, विभूती
 भक्कम - मजबूत, बळकट, टिकाऊ
 भराभर - पटापट, झरझर, जलद, शीघ्र
 भाऊ - बंधू, भ्राता
 भांडण - तंटा, झगडा, कलह, कज्जा, संघर्ष
 भीती - घबराट, धास्ती, भय
 भुंगा - भ्रमर, भुंग, अली, मधुप, मिलिंद, मधुकर, बंभर
 भेद - फरक, अंतर, विभागणे, विभक्त
 मजा - मौज, गंमत, करमणूक

मदत - साह्य, सहाय्य
मन - मानस, चित्त, अंतर, अंतःकरण
महती - महत्त्व, थोरपणा, मोठेपणा
महा - महान, मोठा
महिना - मास
मगर - सुसर, नक्र
मच्छ - मासा, मत्स्य, मीन
मंगल - शुभ, पवित्र
मंजूर - कबूल, संमत, मान्य, पसंत
माकड - वानर, मर्कट, कपि, शास्वामृग
माणूस - मनुष्य, मनुज, मानव, नर
मान्य - मंजूर, कबुल, संमत
माया - दया, कृपा, मायाळू, करुणा
मित्र - दोस्त, सवंगडी, साथीदार, सोबती, स्नेही, सखा
मुलगा - पुत्र, सुत, तनय, तनुज, आत्मज, नंदन
मुलगी - कला, सुता, तनया, नंदिनी, दुहिता, तनुजा
मेळ - संयोग, संगम, मीलन, मिलाफ
मोर - मयुर
मोसम - हंगाम, ऋतु, समय
मेंदू - मगज, बुद्धी, अक्कल
यश - जय, विजय, सुदैव
यत्न - प्रयत्न, खटपट, उद्योग, परिश्रम
यज्ञ - याग, मख, होम, धर्मकृत्य
यान - जात, वर्ण, भेद, वर्ग
यहसान - कृपा, उपकार
याद - स्मरण, आठवण, स्मरणार्थ
यातना - कष्ट, हाल, अपेष्टा
युद्ध - लढाई, संगर, झुंज, संग्राम, समर, रण
योध - वीर, लढवय्या, योद्धा
योग्य - लायक, रास्त, अनुरूप, उचित
रस्ता - मार्ग, वाट, पथ
रक्षण - बचाव, संरक्षण
रजक - धोबी, परीट
रजा - परवानगी, अनुमती, सम्मती
राग - क्रोध, त्वेष, कोप, संताप, रोष, क्षोभ
रात्र - रजनी, यामिनी, निशा, तमिस्रा, रात
रागीट - संतापी, कोपिष्ट, क्रोधी, तमासी
राक्षस - असुर, दैत्य, दानव
रम्य - सुंदर, सुरेख, रमणीय, मनोहर

रीण - कर्ज, ऋण
 रौनक - सौंदर्य, शोभा
 लता - वेल, वल्लरी, लतिका, वेली
 लघू - हलका, लहान, ऋस्व, क्षुल्लक, क्षुद्र
 लज्जत - रूची, स्वाद, गोडी, रघुमारी
 लाचार - अगतिक, दीन, निरूपाय
 लवण - मीठ, क्षार, स्वार, स्वारट
 लक्ष्मी - संपत्ती, वैभव, उत्कर्ष, श्री, रमा, इंदिरा, कमला, पदमा
 वस्वार - कोठार, गोदाम
 वकील - प्रतिनिधी, मुख्त्यार
 वय - उमर, वर्ष, साल
 वर्दी - निरोप, बातमी, (लष्करी), पोषास्व
 वस्त्र - वसन, अंबर, पट, कपडा, कापड
 वाघ - व्याघ्र, शार्दूल
 वारा - वायू, वात, अनिल, मरूत, पवन, समीर, समीरण
 वास - गंध, सुगंध, परिमल, परिमळ, सुवास
 वास - सुगावा, रघूण
 वास्तव - स्वरे, प्रत्यक्ष, यथार्थ, सत्य
 वाळू - रेती, रज, कंकर
 वास्तपुस्त - चौकशी, विचारणा, विचारपूस
 विघ्न - संकट, अडचण, प्रतिबंध, आपत्ती
 विपुल - पुष्कळ, रघूप, भरपूर
 विशाल - मोठे, प्रचंड, विस्तृत
 विकल्प - भेद, संशय, भ्रम
 विष्णू - श्रीपती, केशव, अच्युत, नारायण, रमापती, रमेश, माधव, पद्मनाभ, पीतांबर
 विहार - स्वेळणे, क्रीडा, सहल
 विषाद - स्वेद, दुःस्व, निरुत्साह, निराशा
 विजोड - विसंगत, विशोभित, बेडौल
 विडंबन - उपहास, फजिती, टवाळी
 विध्वंस - नाश, मोडतोड, संहार, नष्ट
 विश्वास - भरवसा, स्वात्री, इमान
 विनंती - प्रार्थना, विनवणी, आर्जव
 विस्तीर्ण - विशाल, विस्तृत, अफाट
 वीज - विद्युत, विद्युल्लता, चपला, चंचला, तडित, बिजली, सौदामिनी
 वेडा - रघुळा, मूर्ख
 वेष - पोषास्व, पेहराव, कपडे
 वेदना - यातना, कळ, दुःस्व, व्यथा, शूळ, क्लेश, पीडा
 वैभव - ऐश्वर्य, श्रीमंती, थाटमाट
 व्याधी - रोग, आजार, संकट, आपत्ती, पीडा

वृद्धत्व - म्हातारपण, वार्धक्य
 व्यवस्था - तयारी, योजना, प्रबंध, तजवीज
 शक - शंका, संशय, संदेह
 शस्त्र - हत्यार, आयुध
 शंकर - महेश, महादेव, शिव, सांब, उमाकांत
 शत्रू - अरि, रिपू, दुश्मन, वैरी
 शहर - पुर, पुरी, नगर
 शासन - सरकार, राज्यकारभार, राज्यसंस्था
 शरम - लाज, लज्जा
 शर्यत - स्पर्धा, चढाओढ
 शागीर्द - शिष्य, विद्यार्थी, चेला, अनुयायी
 शिकस्त - प्रयत्न, कमाल, पराकाष्ठी
 शिकस्त - पराजीत, पराभूत
 शिक्षा - शासन, दंड, मार, सजा
 शेखी - प्रौढी, बढाई, फुशारकी, ऐट
 शेतकरी - कृष, कृषीक, कृषीवल, किसान
 शेष - अनंत, वासुकी
 श्लोक - पद्य, कविता
 श्रद्धा - निष्ठा, आदर, विश्वास
 श्रेष्ठ - उत्तम, उत्कृष्ट
 श्रांत - दमलेला, थकलेला, कंटाळलेला, कष्टी
 सकल - समस्त, सर्व, अखिल
 संगत - साथ, सोबत, सहवास
 संग्राम - युद्ध, समर, संगर, लढाई
 संशय - शंका, संदेह, वहमा, वहीम
 संमती - अनुमती, मान्यता, सहमत, होकार, रूकार
 संपर्क - संबंध, सहवास, संसर्ग
 सतत - नेहमी, सदा, सर्वदा, निरंतर, अविश्रांत
 संग्रह - साठा, निधी, संचय
 संपत्ती - धन, वित्त, संपदा, दौलत
 समस्त - सकल, सर्व, संपूर्ण, सगळे
 सत्कार - मान सन्मान, मानमरातब, आदरसत्कार
 सशक्त - बलवान, नलिष्ठ
 सरदार - उमराव, मानकरी, खवास
 समीप - जवळ, निकट, नजीक
 समुद्र - सागर, दर्या, सिंधू, रत्नाकर, अंबुधी, जलधी, नीरराशी, पयोधी, अर्णव, उदधी
 संहार - नाश, विध्वंस, विनाश, सर्वनाश
 सहयाद्री - सह्यापर्वत, सह्याचल, सह्यागिरी, सह्या
 सफर - प्रवास, यात्रा

सराई - हंगाम, सुगी
 सकल - समस्त, सर्व, अखिल, निखिल
 सावध - जागरूक, दक्ष, सावधान
 साच - स्वरा, स्वरोस्वर, स्वरास्वुरा
 साहस - धाडस, धारिष्ट
 सामील- समाविष्ट, अंतर्भूत, प्रविष्ट
 स्नान - आंधोळ, न्हाण, नहाण
 स्वागत - आदरसत्कार, आदरातिथ्य
 सिंह - मृगेश, वनराज, केसरी, मृगेंद्र, मृगराज, पंचानन
 सीता - जानकी, वैदेही
 सीमा - हद्द, मर्यादा
 स्त्री - अबला, महिला, वनिता, ललना, नारी, भार्या
 सुगंध - सुवास, परिमल
 सुवासिनी - सौभाग्यवती, सवाष्ण, सुहाशीण
 सुरेख - सुंदर, रम्य, मनोहर, रमणीय, ललित
 सूर्य - रवि, भास्कर, मित्र, भानू, दिनकर, आदित्य, सविता, अर्क, दिनमणी
 सेनापती - सेनानी, सेनानायक
 सेवा - चाकरी, नोकरी
 स्नेह - मैत्री, मित्रत्व, प्रेम
 स्वेत - पूल, सेतू, सांकव
 सैनिक - शिपाई, जवान
 सैन्य - फौज, लष्कर, सेना, कटक, चमू
 सोने - सुवर्ण, कनक, कांचन, हेम, हिरण्य
 सोमट - कोमट, कॉंबट
 सोबत - संगत, मैत्री
 सोबती - सवंगडी, मित्र, स्नेही
 सौख्य - सुख, समाधान
 साकर्य - सुलभता, सुकरपणा, सुकरता
 सौदा - व्यापार, व्यवहार, देवघेव
 हक्क - अधिकार, मालकी, वारसा
 हत्ती - गज, कुंजर, हस्ती, सारंग, वारण, नाग
 हरिण - मृग, सारंग, कुरंग, काळवीट
 हत्या - वध, खून, हिंसा
 हयगय - हेळसांड, दुर्लक्ष, ढिलाई, दिरंगाई
 हरळी - आरोळी, हाक, हाळी
 हठ्यास - हाव, तीव्र इच्छा
 हर्ष - आनंद, मोद, आमोद, उल्हास
 हृदय - अंतर, अंतःकरण, मन
 हात - कर, हस्त, पाणि, भुज, बाहू

हिकमत - युक्ती, चातुर्य, मसलत, कावा
हुरूप - उत्साह, हुशारी, जोम
हुरहुर - रुरुरुरुर, चिंता, काळजी, चुटपुट
हेळसांड - सुस्ती, दिरंगाई, अळटळ
हेबन - दहशत, दरारा, धास्ती
होडी - नाव, नौका, तर, तरी
क्षय - नाश, न्हास, झीज
क्षुद्र - क्षुल्लक, उणेपणा, हलके
क्षोद - पूड, चूर्ण, भुकटी
ज्ञान - बुद्धी, विद्या
ज्ञाता - सुज्ञ, शहाणा, जाणकार, विद्वान

(८) समूहदर्शक शब्द

समूहदर्शक शब्द

- किल्ल्यांचा - जुडगा
केळ्यांचा - लोंगर
खेळाडूंचा - संघ
गवताचा - भारा
गवताची - गंजी
गाईचे - खिल्लार
गुरांचा - कळप
उंटांचा - तोडा, काफिला
उतारुंची - झुंड
आंब्यांची - राई
जहाजांचा - काफिला
तारकांचा - पुंज
द्राक्षांचा - घड
दुर्वाची - जुडी
धान्याची - रास
केसांचा - झुपका
नारळांची - पेंड
पक्ष्यांचा - थवा
पास्वरांचा - थवा
पुस्तकांचा - गड्डा
फळांचा - घोंस
फुलझाडांचा - ताटवा
फुलांचा - गुच्छ
बांबूचे - बेट
मुलांचा - धोळका
यात्रेकरूंचा - लोंढा
रुपयांची, नाण्यांची - चवड
रोपांची - पेंडी
लमणांचा - तांडा
लाकडाची - मोळी
लोकांची - झुंड, जमाव
विटांचा - ढीग
विमानांचा - ताफा
वेलींचा - कुंज

सैनिकांचे - पथक
हरणांचा - कळप
लोकरीचा - झुपका
हत्तीचा - कळप
मेंढरांचा - कळप
शिपायांची - फलटण
बारकऱ्यांची - दिंडी
मडक्यांची - उतरंड
गुलाबांचा - ताटवा
माणसांचा - धोळका
पोत्यांची - थप्पी
दरोडेस्वोरांची - टोळी
करवंदीची - जाळी

(९) नर मादी अपत्य

नर मादी अपत्य

हत्ती - हत्तीण - छावा

बैल - गाय - वासरू, गोहरा, पाडस

घोडा - घोडी - शिंगरू

रेडा - म्हैस - रेडकू, रेडूक, पारडू

वाघ - वाघीण - बच्चा

बोकड - शेळी - करडू

बकरा - बकरी - करडू

ससा - ससीण - पिल्लू

हरिण - हरिणी - पाडस, शावक

मेंढा - मेंढी - कोकरू, करडू, मेंढरू

सिंह - सिंहीण - छावा

गाढव - गाढवी - शिंगरू

(१०) पंचेंद्रियांची करामत

पंचेंद्रियांची करामत

चव दास्वविणारे शब्द - आंबट, गोड, तिस्वट, कडू, तुरट, स्वारट, झणझणीत, मिळमिळीत, गुळचट

गती दास्वविणारे शब्द - लुटुपुटु, दुडूदुडू, वेगवान, गतिमान, लगबग, सुसाट, झरकन

वास दास्वविणारे शब्द - तळकट, तेलकट, मातट, धुरकट, कोंदट, जळकट, करपट, सुगंध, दुर्गंध

आवाज दास्वविणारे शब्द - टिकटिक, सरसर, दणदण, सळसळ, घणघण, धाडधाड, काडकाडल खाडखाड, फाडफाड, ताडताड

स्पर्श दास्वविणारे शब्द - गुळगुळीत, स्वरस्वरीत, गार, गरम, ओलसर, स्वडबडीत, मुलायम, कोमट, कढत, थंड, ओले

(११) प्राण्यांचे राहण्याचे ठिकाण

प्राण्यांचे राहण्याचे ठिकाण

उंदीर - बीळ

मुंग्या - वारूळ

घोडा - तबेला

कोळी - जाळे

कोंबडी - खुराडे

माकड - झाड

वाघ, सिंह - गुहा

पक्षी - घरटे

मधमाशा - मोहोळ

माणूस - घर

पोपट - ढोल

साप - वारूळ

गाय, बैल, म्हैस - गोठा

लांडगा, कोल्हा, अस्वल - जंगल

बेडूक - विहीर, तलाव

मासे - नदी, समुद्र

(१२) वैशिष्ट्ये

वैशिष्ट्ये

सिंह - आयाळ, गर्जना

हत्ती - सुळा, सांड

जिराफ - उंची, उंच मान

झेब्रा - अंगावरील पट्टे

वाघ - डरकाळी

गाय - हंबरणे

उंट - मान

कोंबडा - तुरा

पोपट - चोच

कुत्रा - वाकडे शेंपूट

सांबर - शिंगे

हरीण - डोळे, चपळाई

मासे - डोळे

कांगारू - पोटाखाली पिशवी

शहामृग - जोरात पळणे

अस्वल - लांब केस

(१३) भाषेचे सौंदर्य वाढविण्यासाठी अलंकारिक शब्दयोजना

भाषेचे सौंदर्य वाढविण्यासाठी अलंकारिक शब्दयोजना

अत्यंत हड्डी मनुष्य - अडेलतडू
अश्रू - गंगायमुना
अतिशय झोपाळू - कुंभकर्ण
अनेक चांगल्या गुणांनी युक्त - अष्टपैलू
अगदी दुर्मिळ झालेली व्यक्ती - उंबराचे फूल
अतिशय संपत्तीमान पुरुष - कुबेर
अत्यंत उदार मनुष्य - कर्णाचा अवतार
अतिशय चैनी मनुष्य - खुशाल चेंडू
अत्यंत प्रिय असलेली व्यक्ती - गळ्यातील ताईत
अत्यंत गरीब स्वभावाची व्यक्ती - गोगलगाय
अतिशय रागीट मनुष्य - जमदग्नी
अतिशय उग्र स्वरूप धारण करणारा - नृसिंहावतार
अतिशय दुर्मिळ असा आलेला अनुकूल योग - पर्वणी
अतिशय स्वोल मसलत करणारा - पाताळयंत्री
अत्यंत रोड अशी व्यक्ती - पाप्याचे पितर
अतिशय वृद्ध झालेला मनुष्य - पिकले पान
अतिशय मोठे प्रयत्न - भगीरथ प्रयत्न
अतिशय सुंदर पुरुष - मदनाचा पुतळा
अचुक गुणकारी - रामबाण
अंगावर एकही अलंकार नसलेली स्त्री - लंकेची पार्वती
अकलशून्य, हो ला हो करणारा - नंदीबैल
आपले घर सोडून न जाणारा - घर कोंबडा
आपले कार्य साधण्यापुरते आर्जव - ताकापुरते रामायण
आपापसातील कलह - यादवी
आपल्या कामात जागरूक व भयप्रद - कामात वाघ
उग्र व पराक्रमी मनुष्य - नरसिंह
एका माणसाला एकाच कामासाठी अनेक ठिकाणी जाण्याचे प्रसंग - त्रिस्थळी यात्रा
एखाद्या गोष्टीचा आरंभ - श्रीगणेशा
कपटी व कृष्ण कारस्थाने करणारा मनुष्य - शकुनिमामा
कुरूप अशी स्त्री - शूर्पणखा, हिडिंबा
केवळ शोभेची, आयतेवेळी स्वाऊ मंडळी - भोजनभाऊ
कधी न बदलणारे वाक्य - दगडावरची रेघ
कठीण प्रतिज्ञा - भीष्म प्रतिज्ञा

कंटाळवाणे लांबलचक भाषण - एरंडाचे गुऱ्हाळ
 काही निमित्ताने भांडण लावून देणारा - कळीचा नारद
 कसलीही पारस्व नसलेला - गाजर पारस्वी
 चांगला धष्टपुष्ट, पण बुद्धीने मंद असा मनुष्य - शुंभ
 जीव धोक्यात आणण्यासारखे काम - सुळावरची पोळी
 जड, बुद्धीहीन, अजागळ मनुष्य - मेषपात्र
 जहाबांज स्त्री - महामाया
 ज्याला अक्षर ओळख देखील नाही तो - अक्षरशत्रू
 ज्याच्यापाशी अपार द्रव्य आहे तो - नवकोट नारायण
 दुसऱ्यांना तुच्छतेने वागविणारा गर्विष्ठ मनुष्य - अरेराव
 दुष्ट स्त्री - कैकयी
 दाराशी हत्ती झुलण्या इतकी संपत्ती - गजान्तलक्ष्मी
 दुष्ट माणसांची जूट - चांडाळ चौकडी
 धाड ना इकडे ना तिकडे - त्रिशंकू
 त्रासदायक गोष्ट - घोरपड
 तात्पुरती विरक्ती - स्मशान वैराग्य
 निष्कळ, रिकाम्या गोष्टी - भाकडकथा
 धड ना इकडे ना तिकडे - त्रिशंकू
 निरूपद्रवी प्राणी - गोगलगाय
 निरूपयोगी माणसे आणून केलेली भरती - स्वोगीरभरती
 पूर्णपणे अंकित किंवा ओशाळा - ताटास्वालाचे मांजर
 फाजील शहाणा, अर्थात मूर्ख - दीड शहाणा
 फारच दुर्मिळ, पुष्कळ काळाने येणारी संधी - कपिलाषष्ठीचा योग
 बाहेरून डौल न दाखविणारा पण स्वरोस्वरी गुणी मनुष्य - झाकले माणिक
 बळेच दाखविलेला संबंध - बादरायण संबंध
 बिनचूक वजनाचा काटा - धारवाडी काटा
 बुद्धिमान व्यक्ती - बृहस्पती
 बेअकली माणूस - गाढव
 भांडण - खडाहक
 भाग्यवान - शिकंदर
 भोळा मनुष्य - भोळा सांब, सांबाचा अवतार
 मार - चौदावे रत्न
 मूर्खपणाची मसलत देणारे - उंटावरचा शहाणा
 मुका नसताही अगदी न बोलणारा - मुखस्तंभ
 मुद्दाम वाकडे जाण्याचा खटाटोप - द्राविडी प्राणायाम
 मूर्ख मनुष्य - अकलेचा कांदा
 लहानवणी मिळालेले वळण अथवा शिक्षण - बाळकडू
 लांबत जाणारे काम - मारूतीची शेपूट
 वाईट आईबापांच्या पोटी चांगली संतती - भांगेमध्ये तुळस

वेडे वाकडे शब्द - मुक्ताफळे

शुष्क, लांबणीचे व कंटाळा आणणारे भाषण - चर्पट पंजरी

स्वतः काही न करता व स्वतः समर्थ नसता इतरांना करण्याविषयी हुकुमवजा गोष्ट सांगणे - तोंडपाटीलकी

स्वतःला अक् कल नसून दुसऱ्यांच्या हो ला हो करणारा - होयबा

स्वभावाने अतिशय तापट असा मनुष्य - आग्यावेताळ

संकुचित दृष्टीचा - कूप मंडूक

साधा सरळ माणूस - देव माणूस

सदा रडत बसणारा बेहिमती मनुष्य - रडतराव किंवा रडतरारुत

सहज होऊ शकणारी गोष्ट - हातचा मळ

सूर्य उगवल्या नंतर झोपेतन जागणारा - सूर्यवंशी

सच्छील व धर्म निष्ठ मनुष्य - धर्मराज

क्षुद्रलोकांची ओरड किंवा वटवट कोल्हेकुई

(१४) सारवट शब्द (सारस्वे वाटणारे परंतु अर्थ भिन्न असणारे शब्द)

शब्दा शब्दातील फरक

अनल व अनिल -	अनल - अग्नि	अनिल - वारा
अगर व आगर -	अगर - किंवा	आगर - साठा
अभिनव व अभिनय -	अभिनव - नवीन	अभिनय - हावभाव
अनमान व अनुमान -	अनमान - हयगय	अनुमान - तर्क
आसामी व असाामी -	आसामी - आसाम मधला	असामी - इसम, व्यक्ती
अज्ञान व अज्ञात -	अज्ञान - मूर्खपणा, दुर्लक्ष	अज्ञात - माहीत नसलेला
अर्भक व अभ्रक -	अर्भक - मूल	अभ्रक - पारदर्शक पदार्थ
अध्ययन व अध्यापन -	अध्ययन - शिकणे	अध्यापन - शिकविणे
आवाहन व आव्हान -	आवाहन - विनंती करून बोलावणे	आव्हान - सामन्यास दिलेले निमंत्रण
इमान व इनाम -	इमान - विश्वास	इनाम - बक्षीस
उदार व उधार -	उदार - मोठ्या मनाचा	उधार - रोख पैसे न देता
उपहार व उपाहार -	उपहार - बक्षीस	उपाहार - फराळ
उपकार व उपचार -	उपकार - दुसऱ्याच्या उपयोगी पडणे	उपचार - उपाय
उमर व उंबर -	उमर - वय	उंबर - औदुंबर
उत्साह व उत्सव -	उत्साह - जोम	उत्सव - समारंभ
कद व कंद -	कद - एक रेशमी सोवळ्याचे वस्त्र	कंद - झाडाचा कांदा, गड्डा
काल व काळ -	काल - अगोदरचा दिवस	काळ - मुदत, यम
कुडी व कुंडी -	कुडी - शरीर, एक दागिना	कुंडी - झाड लावण्याचे एक पात्र
कबर व कंबर -	कबर - थडगे	कंबर - शरीराचा एक भाग
कली व कळी -	कली - भांडण	कळी - कलिका
कष्ट व काष्ठ -	कष्ट - श्रम	काष्ठ - लाकूड
कल व कळ -	कल - झोफ	कळ - वेदना
केशरी व केशरी -	केशरी - सिंह	केशरी - रंगाचे नाव
स्वून व स्वूण -	स्वून - ठार मारण्याची क्रिया	स्वूण - चिन्ह
स्वत व स्वंत -	स्वत - कुजलेला पदार्थ	स्वंत - काळजी
स्वोड व स्वोंड -	स्वोड - झाडाचे स्वोड, अवगुण	स्वोंड - तरुण बैल
स्वलबत्ता व स्वलबत -	स्वलबत्ता - कुटण्याचे साधन	स्वलबत - मसलन
ग्रह व ग्रह -	ग्रह - घर	ग्रह - आकाशातील ग्रह
गंगाजळी व गंगाजल -	गंगाजळी - पैसा अडका	गंगाजल - गंगा नदीचे पाणी
गट व गट्ट -	गट - समुदाय	गट्ट - एकदम गिळणे
गडी व गढी -	गडी - कामगार पुरुष	गढी - किल्ला
गोरा व गोहरा -	गोरा - रंगाने गोरा	गोहरा - गाईचे वासरू

गोट व गोठ -	गोट - सैन्याचे तळ	गोट - सोन्याचा गोठ
गाल व गाळ -	गाल - चेहऱ्याचा भाग	गाळ - चिस्वल
गीता व गीत -	गीता - भागवत गीता	गीत - गाणे
धन व धण -	धन - दाट मेघ	धण - मोठा लोखंडी हातोडा
घर व घर -	घर - गृह	घार - एक पक्षी
चिंता व चिंता -	चिंता - सरण	चिंता - काळजी
चूल व चूळ -	चूल - शेंगडी	चूळ - पाण्याची गुळणी
जर व जरा -	जर - कपड्यातील जर	जरा - म्हातारपण, किंचित
जामात व जमात -	जामात - जावई	जमात - जात
जित व जीत -	जित - जिंकला गेलेला	जीत - जय, जीवंत
जाळ व जाल -	जाळ - आग	जाल - जाळे
तम व तमा -	तम - अंधार	तम - पर्वा
तरु व तारु -	तरु - झाड	तारु - गलबत, नावाडी
तटाक व तडाग -	तटाक - नदीचा काठ	तडाग - तलाव
दर्प व दर्पण -	दर्प - उग्रवास, गर्व	दर्पण - आरसा
दार व दारा -	दार - दरवाजा	दारा - बायको, पत्नी
दाम व दमा -	दाम - पैसा	दमा - फुफ्फुसातील विकार
दिन व दीन -	दिन - दिवस	दीन - गरीब
दुर्ग व दुर्गा -	दुर्ग - किल्ला	दुर्गा - देवी अंबिका या देवतेचे नाव
धार व धारा -	धार - हत्याराची धार, द्रव पदार्थाची धार, दुधाची धार	धारा - नियम, जमिनीवरील कर
धूर व धुरा -	धूर - विस्तवाचा धूर	धुरा - जबाबदारी
नवस्वा व नास्ववा -	नवस्वा - नवीन	नास्ववा - नावाडी
नात व नाथ -	नात - मुलीची व मुलाची मुलगी	नाथ - मालक
नाद व नांद -	नाद - आवाज, छंद	नांद - मातीचे मोठे भांडे
नंदी व नदी -	नंदी - महादेवाचे वाहन	नदी - पाण्याचा मोठा प्रवाह
निज व नीज -	निज - स्वतःचा	नीज - निद्रा
परिणाम व परिमाण -	परिणाम - शेवट, निकाल	परिमाण - माप
पाणि व पाणी -	पाणि - हात	पाणी - जल
पिक व पीक -	पिक - कोकीळ	पीक - शेतातील उत्पन्न
पत्र व पात्र - पत्र -	झाडाचे पान, एखाद्याला लिहिलेले पत्र	पात्र - योग्य, भांडे
पगडा व पगडी -	पगडा - दुसऱ्यावरील वचक	पगडी - डोक्यावरील आच्छादन (टोपी)
पंथ व पांथ -	पंथ - रस्ता	पांथ - वाटसरू
पल्लव व पल्वल -	पल्लव - झाडाचे पान (पालवी)	पल्वल - डबके

पोरका व पोरकट -	पोरका - आईबाप नसलेला पोरकट - वयाने मोठी असूनही पोरासारखी वागणारी व्यक्ती	
प्रसाद व प्रासाद -	प्रसाद - कृपा, नैवेद्य	प्रासाद - राजवाडा
प्रचार व प्रसार -	प्रचार - प्रसिद्धी, जाहिरात	प्रसार - वाढ
पर व पार -	पर - परका, दूसरा पार - पलीकडे, वृक्षांच्या भोवताली घातलेला ओटा	
प्रहार - प्रहर -	प्रहार - घाव	प्रहर - तीन तासांचा काळ
पाव व पावा -	पाव - चौथा हिस्सा	पावा - बासरी
प्रमाण व प्रणाम -	प्रमाण - माप	प्रणाम - वंदन
भराभर व भाराभर -	भराभर - लवकर	भाराभर - पुष्कळ
भरत व भारत -	भरत - व्यक्तीचे नाव	भारत - देशाचे नाव
भाग व भांग -	भाग - हिस्सा	भांग - मादक, पदार्थ
भाट व भट -	भाट - राजाची स्तुती करणारा	भट - ब्राह्मण
भांडे व भाडे -	भांडे - पात्र, पातेली, तपेली इ.	भाडे - दर
मन व मान -	मन - चित्त	मान - मोठेपणा, शरीराचा एक भाग
मद व मंद -	मद - उन्मत्तपणा, धुंदी	मंद - सावकाश, संथ, धिमा
मन व मण -	मन - चित्त	मण - एक माप
मास व मांस -	मास - महिना	मांस - प्राण्याचे मांस
माता व माथा -	माता - आई	माथा - डोके
मूळ व मूल -	मूळ - झाडाचा जमिनीतील भाग	मूल - लहान मूल
माळ व माळा -	माळ - मोकळी जागा, ओसाड प्रदेश, फुलांचा हार माळा - शेतातील माळा (माचोळी), मजला	
याती व याती -	याती - साधू, संन्यासी	याती - ज्ञाती, जात
यवन व यौवन -	यवन - मुसलमान	यौवन - तारुण्य
रग व रंग -	रग - ताठा	रंग - वर्ण
राग व रांग -	राग - संताप, गायनातील राग	रांग - ओळ
रवि व रवी -	रवि - सूर्य	रवी - ताक घुसळण्याचे लाकडाचे यंत्र उद्दिष्ट
लक्ष व लक्ष्य -	लक्ष - संख्या, नेम, चित्त	लक्ष्य - उद्दीष्ट, निशाण
वदन व वंदन -	वदन - तोंड, मुख	वंदन - नमस्कार
वसन व व्यसन -	वसन - वस्त्र	व्यसन - संकट, वाईट गोष्टीचा नाद
वड व वडा -	वड - एक वृक्ष	वडा - स्वाण्याचा पदार्थ
वश व वंश -	वश - अनुकूल	वंश - घराणे, कुटुंब
वास व वसा -	वास - गंध, निवास	वसा - नेम, व्रत

विभूषित व विशोभित -	विभूषित - अलंकृत	विशोभित - न शोभणारा
वीण व विण -	वीण - जन्म, विणकाम	विण - शिवाय
व्रण व वर्ण -	व्रण - जखम	वर्ण - रंग
वारि व वारी -	वारि - पाणी	वारी - फेरी, यात्रा
शीला, शिला -	शीला - चांगल्या शीलाची	शिला - मोठी धोंड
शीर व शिर -	शीर - धमनी, रक्तवाहिनी	शिर - डोके
सदन व सधन -	सदन - गृह, घर	सधन - श्रीमंत
सकाळ व सुकाळ -	सकाळ - सूर्योदयानंतरची वेळ	सुकाळ - चांगला काळ, समृद्धी
सन व सण -	सन - इसवी (वर्ष), साल	सण - उत्सव
संत व सयथ -	संत - साधू	संथ - मंद
सदन व सनद -	सदन - घर, गृह	सनद - अधिकार पत्र
सध्या व संध्या -	सध्या - आता	संध्या - संध्याकाळ
संचित संचित -	संचित - काळजीत	संचित - साठा
संबंध व सबंध -	संबंध - नाते	संबंध - संपूर्ण
सदैव व सुदैव -	सदैव - नेहमी	सुदैव - चांगले नशीब
साज व सांज -	साज शृंगार	सांज - संध्याकाळ
स्वगत व स्वागत -	स्वगत - स्वतःशी बोलणे	स्वागत - आदर सत्कार
सूत व सूत -	सूत - पुत्र, मुलगा	सूत - कापसाचे सूत, दोरा, सारथी
सुहासिनी व सुवासिनी -	सुहासिनी - हासऱ्या तोंडाची	सुवासिनी - पती जिवंत असलेली स्त्री
सारावणे व सारवणे -	सारावणे - सवय होणे	सारवणे - लिपणे
सवर्ण व सुवर्ण -	सवर्ण - एकाच जातीचे	सुवर्ण - सोने
सुर व सूर -	सुर - देव	सूर - स्वर
सुवास व सुहास -	सुवास - चांगला वास, सुगंध	सुहास - हसत मुस्र
सुधा व सुद्धा -	सुधा - अमृत	सुद्धा - आणखीन
सुधारक व सुधाकर -	सुधारक - नवीन चाली रीतीने वागणारा	
	सुधाकर - चंद्र	
समाईक व सामुदायिक -	समाईक - दोघा तिघांचे मिळून अविभक्त	
	सामुदायिक - समुदाय, जमाव	
हर व हार -	हर - शंकी	हार - माळ, पराभव
हार व हारा -	हार - हरणे, माळ, पराजय	हारा - मोठी टोपली

(१५) एकाच शब्दाचे निरनिराळे अर्थ

- अनंत (नाम) - विष्णू, शेष, आकाश
अनंत (वि) अमर्याद
अभंग - न फुटलेला, अखंड, मराठी काव्यरचनेचा एक प्रकार
अर्थ - आशय, पैसा
अंक - मांडी, आकडा
अंबर - आकाश, वस्त्र
अक्षर - पूर्ण उच्चाराचा वर्ण, अविनाशी, शाश्वत
अंग - शरीर, अवयव, भाग, बाणू
उत्तर (ना) - उत्तर दिशा, प्रश्नाचे उत्तर
उत्तर (वि) - नंतरचा (उत्तरपद)
ओढा - पाण्याचा ओघ, आकर्षण
कळ - भांडणाचे कारण, गुप्त किल्ली, वेदना
कर - हात, किरण, सरकारी सारा
कर्ण - कान, कुंतीपुत्र
कसर - उणीव, वाळवी, बारीक ताप
काम - इच्छा, कृत्य, मदन देव
काच - जाच, पारदर्शक पदार्थ
काळ - मर्यादित वेळ, मृत्यू (यम)
कासार - बांगड्यांचा व्यवहार करणारा, तलाव
कुडी - शरीर, एक दागिना, झोपडी
कोट - अंगात घालण्याचे एक वस्त्र, किल्ला, संस्था
कोरडा (ना) - फटकारा (मार)
कोरडा (वि) - सुका, निरर्थक
कोळी - मासे पकडणारा, एक कीटक
खत - वनस्पतीच्या वाढीस लागणारा पदार्थ, पत्र, दस्तऐवज
खडा - उभा, लहानसा दगड
खल (ना) - कुटण्याचे साधन, गुप्त चर्चा
खल (वि) - दुष्ट
खोड - वाईट सवय, व्यंग, झाडाचे खोड
गज - हत्ती, स्विडकीचा गज, (सळई) लांबी मोजण्याचे एक माप, तंतुवाद्य वाजविण्याचे एक साधन
गंध - सुवास, कपाळाला लावण्याचे गंध
गंज - एक उभट भांडे, लोखंडी वस्तूवर चढणारा गंज, गवताची रास, पेट, बाजार, कलंक, डाग
गदा - एक आयुध, संकट, भिकारी
गुण - अंगातील गुण, मार्क, दोरी, फायदा
गोम - अनेक पायांचा एक किडा, खुबी, खोड
घन (ना) - मेघ, अंकाचा किंवा संख्येचा घन

धन (वि) - दाट, अद्रव, गाढ
 घाट - डोंगरातील रस्ता, नदीच्या पायऱ्या, आकार, विचार, घडण
 चरण - पाय, कवितेची ओळ
 चपला - वहाणा, वीज
 चाल - गती, पद्धती, हल्ला, वागणूक
 चिरंजीव - मुलगा, कायम टिकणारा, दीर्घायुषी
 जलद (क्रितवी) - वेगाने, लवकर
 जलद (ना) - मेघ
 जागा (ना) - ठिकाण
 जागा (वि) - जागृत, सावध
 जीवन - आयुष्य, पाणी
 डाव - कारस्थान, खेळाचा डाव, एक भांडे, जहाज
 तट - किनारा, कडा, किल्लायाची भिंत
 तीर - काठ, बाण
 दल - पाकळी, सैन्य, वनस्पतीचे पान
 दंड - शिक्षा, काठी, बाहू, व्यायामाचा एक प्रकार
 द्विज - पक्षी, ब्रह्मण, चंद्र, दात
 धड - मानेखालचा शरीराचा भाग न फाटलेले, निरोगीपणा
 नाव - होडी, वस्तूचे किंवा प्राण्याचे नाव, कीर्ती, कलंक
 नाद - आवाज, छंद
 पत्र - झाडाचे पान, पुस्तकाचे पान, लेखी मजकूर, चिठ्ठी
 पय - पाणी, दूध
 पर - पीस, परका, परंतु
 पण - प्रतिज्ञा, परंतु, सुद्धा
 पट - वस्त्र, नियमांचा तक्ता, सोंगट्या खेळण्याचे साधन
 पक्ष - बाजू, पंख, पंथरवडा
 पाट - बसायचा पाट, पाण्याचा पाट (कालवा), गोणपाट
 पाव - चौथा हिस्सा, खाण्याचा पदार्थ, पाय
 पार - पलीकडे, वडाचा पार, मर्यादा
 पात्र - भांडे, नदीचे पात्र, योग्य, नाटकातील भूमिका, सोंग
 पूर - नगर, पाण्याचा पूर (लोंढा) पूरून टाकणे
 पेय - पाणी, दूध
 भाव - भक्ती, किंमत, हेतू, आशय, दर
 भेट - नजराणा, भेटणे
 मान - शरीराचा एक भाग, मोठेपणा, प्रमाण, सत्कार, गळा, आदर
 माया - प्रेम, धन, पैसा
 मात्रा - उपाय, औषधी गोळी, बाराखडीतील चिन्ह
 माळ - फुलांची माळ, ओसाड जागा
 मित्र - सूर्य, दोस्त, सोबती

राई - मोहरी, साडी
वर (ना) पती, आशीर्वाद
वर (वि) श्रेष्ठ, पती
वर (क्रि) वरच्याबाजूला, दिशा
वजन - तराजूत घालण्याचे वजन, दुसऱ्या माणसावर असलेला वचक, प्रतिष्ठा
वाणी - बोलणे, व्यापारी, वाचा, एक प्रकारची लांबडी अळी
वार - दिवस, घाव
वात - वारा, एक विकार, दिव्याची वात
वास - वसती, घर, नाकाला येणारा वास
वाढ - वाढ होणे, जेवायला वाढणे
विभूती - श्रेष्ठ, थोर पुरुष, भस्म, अंगारा, ऐश्वर्य
विषय - प्रदेश, पैसा, मराठी वगैरे विषय
शिळा - जुना, मोठा दगड
शुद्ध - (वि) निर्मळ, पवित्र
शुद्ध - (नाम) स्पष्ट जाणीव
शृंग - शिस्वर, डोके, शिंग
सुमन - फूल, पवित्र मन
सूत - दोरा, धागा, सारथी, संधान, कापडाजी बीण
सूय - धोरण, दोरी
हार - हरणे, पराभव, फुलांचा हार, गळ्यात घालण्याची माळ

(१६) सांप्रदायिक उपमा (परंपरागत उपमा)

सांप्रदायिक उपमा (परंपरागत उपमा)

अजगरा सारस्वा लोळत पडलेला किंवा निजलेला.
इंगळा सारस्वा लाल.
एरंडा सारस्वा उंच.
कातडया सारस्वी लोचट (पोळी).
कुंभकर्णा सारस्वा झोपाळू.
कापरा सारस्वे पांढरे स्वच्छ.
कापसा सारस्वा हलका किंवा मऊ.
कोळशा सारस्वा काळा.
कोल्ह्या सारस्वा लबाड.
स्वेटरा सारस्वे तोंड (विडा स्वाऊन).
स्वेटरा सारस्वे तोंड (फजिती उडाल्यामुळे).
गरुडा सारस्वे नाक (गरुडाच्या चोची सारस्वे).
गाजरा सारस्वा तांबडा.
गायी सारस्वा गरीब, दीन.
गुंजे सारस्वा लाल.
गुळा सारस्वे मऊ आणि तांबूस (सोने).
घोरपडी सारस्वा बिलगणारा.
जमदग्नी सारस्वा रागीट.
जाईच्या फुला सारस्वा नाजूक.
तिळाएवढा लहान.
दगडा सारस्वा टणक, कठीण.
दोरी सारस्वा नरम (हवा तसा वाकविता येईल असा).
धुतल्या तांदुळा सारस्वा स्वच्छ (निष्पाप).
नव्या नवरी सारस्वी लाजणारी.
नक्षत्रा सारस्वी सुंदर (मुलगी).
नारदा सारस्वा कळलाव्या.
पाली सारस्वा पांढरा फटक (आजारी माणूस).
पिठा सारस्वे स्वच्छ चांदणे.
पोलादा सारस्वे बळकट (शरीर).
फुला सारस्वा हलका.
बोकडा सारस्वी दाढी वाढलेला.
मधा सारस्वा गोड (सुस्वभावी माणूस).
रेशमा सारस्वी मऊ (पोळी).
लोण्या सारस्वे मऊ (अंग).
विषा सारस्वे कडू.
विळ्या सारस्वा वाकडा.
शेळी सारस्वा चरणारा (सदा स्वात असणारा माणूस).
सरडयासारस्वा रंग (= मते) पालटणारा.
सर्पा सारस्वा दात धरणारा (द्वेष करणारा).
सास्वरे सारस्वा गोड (बोलणारा).
सुंभा सारस्वा पीळदार (= हट्टी)
सोन्या सारस्वा पिवळा.

प्रश्नसंग्रह

- (१) खालील शब्द शुद्ध करून लिहा -
सुर्य, उस्तव, पच्चिम, शब्द, आणी.
- (२) खालील शब्दातील शुद्ध शब्द शोधून लिहा -
विषेश, क्रिडा, लक्ष्मण, ग्रहपाठ, जीवन, उश्ण, अधिक, महत्त्व.
- (३) नामांचे मुख्य प्रकार किती ? कोणते ?
- (४) खालील वाक्यातील नामे ओळखून ती कोणत्या प्रकारची आहेत ते लिहा -
अ) हिमालय हा एक सर्वात उंच पर्वत आहे.
ब) गंगा ही एक पवित्र नदी आहे.
क) कारत्यात गोडी नसते.
- (५) सर्वनामांचा वापर केला नाहीतर काय अडचण येईल ?
- (६) खालील वाक्यातील सर्वनामे शोधून लिहा -
अ) आपण स्वरवस स्वाळ
ब) गावात बरेच लोक शेतकरी आहेत. ते जमीन नांगरतात.
क) तुम्ही येईपर्यंत मी येथेच थांबतो.
- (७) नामापासून विशेषणे बनवा -
लाज, हौस, पुस्तक, जग, शहर, उपयोग.
- (८) खालील विशेषणपासून भाववाचक नामे बनवा -
करुण, सुंदर, गुलाम, भव्य, चतुर, श्रेष्ठ, नम्र, लायक.
- (९) पुढील वाक्यातील विशेषणे ओळखा -
अ) स्नेहलने पांढरा पोशाख शिवला.
ब) बागेत रंगीबेरंगी फुले होती.
- (१०) पुढील विशेषणांची विरुद्धार्थी विशेषणे लिहा -
सुंदर, शूर, गोड, पवित्र, अपराधी.
- (११) विशेषणाचे प्रकार किती व कोणते ?

(१२) रिकाम्या जागी क्रियापदाचे योग्य रूप वापरून वाक्ये पूर्ण करा -

- अ) मिलाप वार्षिक परिक्षेत पास ----- (होणे).
- ब) सलोख आंबा ----- (खाणे).
- क) स्नेहलने सुंदर चित्र ----- (काढणे).

(१३) स्वामील वाक्यातील कर्ता शोधून लिहा -

- अ) हरी पक्षी पाहतो.
- ब) सर्व मुले वर्गात गेली.

(१४) स्वामील वाक्यातील क्रियापदे ओळखा -

- अ) तो पुस्तक वाचतो.
- ब) ते हसतील,
- क) नेहा झोपली.

(१५) नामाचे लिंग आपण कसे ओळखतो ?

(१६) स्वामील नामांचे लिंग ओळखून लिहा -

कागद, आंबा, वही, गाय, गोदावरी, बैल, चाकू, तिकीट.

(१७) वचन म्हणजे काय ? वस्तू एक असली तर कोणते वचन असते ? अनेक वचन कसे ओळखावे ?

(१८) स्वामील नामांचे वचन सांगा -

मुले, कुत्रा, गाडी, बैल, वाटा, झोपडी, केळी, जहाज.

(१९) स्वामील नामांची अनेकवचनी रूपे लिहा -

जाळे, पान, सासू, नदी, माळ, ओळ, बहीण, पेला.

(२०) काळ म्हणजे काय ? मागील काळाचा बोध झाल्यास त्याला कोणता काळ म्हणतात ? चालू काळाचा बोध झाल्यास कोणता

काळ समजावा ? पुढील काळाचा बोध झाल्यास कोणता काळ म्हणतात ?

(२१) स्वामील क्रियापदांचे काळ ओळखा -

देते, गेलो, देईल, जाईन, दिले, जातो, लागली, आहेत.

(२२) क्रियापदाचे बोलणाऱ्याच्या मुख्य हेतूवरून किती अर्थ मानतात ?

(२३) कंसात लिहिलेल्याप्रमाणे अर्थ बदलून पुन्हा लिहा -

- अ) विनोबानी गीतेचा पद्यमय सुबोध मराठी अनुवाद केला. (विध्यर्थ)
- ब) माणसांनी माणसाशी माणसासारखे वागावे. (आज्ञार्थ)
- क) तुम्ही नेहमी चांगले वागावे. (आज्ञार्थ)

(२४) पुढील वाक्यातील कर्ता, कर्म व क्रियापद ओळखून लिहा -

- अ) मी त्याला ती जाहिरात दाखविली.
- ब) आता तुम्ही ठीक बोललात, साहेब.
- क) ऑफीसातून येताना शिपाई मोटार ढकलत असे.

(२५) प्रत्येक शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा -

- अ) रक्त गोळा करून ठेवण्याचे ठिकाण.
- ब) कमी बुद्धी असलेला.
- क) स्वतःचे काम स्वतःच करणारा.
- ड) दुसऱ्यावर अवलंबून असणारे.
- ई) ज्याला आधार नाही असा.

(२६) स्वालील शब्दापासून भाववाचक नामे तया करा -

करूण, निर्भय, वृद्ध, म्हातारा.

(२७) स्वालील शब्दांची स्त्रीलिंगी रूपे लिहा -

सेवक, पती, भाऊ, बोका, घोडा, मुलगा.

(२८) स्वालील शब्दांपैकी एकवचनी व अनेकवचनी रूपे सारखीच असतात ते शब्द ओळखून लिहा -

बदली, तुरुंग, स्विडकी, माळी, कोंबडी, शाळा.

(२९) स्वालील शब्दांचे प्रत्येकी दोन समानार्थी शब्द लिहा -

नेत्र, धरा, नाद, गिरी, ढग, पान, फूल.

(३०) स्वालील वाक्यातील उद्देश्य व विधेय सांगा -

- अ) तो आमच्या हसण्यात सामील झाला.
- ब) माझा हा मित्र विनोदी ही होता.
- क) माझे सारे बेत मनातच विरघळले.
- ड) मग रोजच्या व्यवहारात आम्ही गुंतलो.

(३१) स्वालील शब्दांच्या विरुद्धार्थी शब्द लिहा -

यश, भाग्य, आवडता, साम्य, काळोख.

(३२) स्वालील वाक्यातील क्रियापदांवरून त्या वाक्यांचे अर्थ कोणते ते लिहा -

- अ) आम्ही मराठी वर्तमानपत्र वाचण्याचा क्रम ठेवला.
- ब) पुढच्या सोमवारी चांगला अभ्यास करून ये.
- क) मराठी येत नाही तर वर्तमानपत्र घेण्यात अर्थ नाही.
- ड) तू लक्ष देऊन अभ्यास करावा.
- ई) तू रोज झाडांना पाणी घालत जा.

(३३) पुढील सामासिक शब्दांचा विग्रह करून समासाची नावे सांगा -

गल्लीबोळ, सुखद, स्वजन, नाईलाज, स्वराज्य, महत्त्वपूर्ण, लहानमोठा, कारावास, न्यायालय, कर्तव्यभावना, निर्जीव.

(३४) पुढील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा -

चाहूल लागणे, मनाला चुटपुट लागणे, बुचकळ्यात पडणे, कान टवकारून ऐकणे, धडक देणे, मान उंच होणे, सर्वस्व पणाला लावणे, जीव अधीर होणे, थांग न लागणे, डोळे स्विकून राहणे, कटाक्ष टाकणे, प्राण काबात गोळा होणे.

(३५) पुढील नामांची अनेकवचनी रूपे लिहा -

महिना, हकीकत, चिमणी, घरटे, शिस्वर, उडी, रान, झरा, कडा, दरी.

(३६) पुढील शब्दांचे लिंग ओळखा -

वासरू, कळप, वाट, भूक, अंधार.

(३७) 'जुने पुराणे' यासारखे प्रत्येकी दोन समानार्थी शब्दांनी बनलेले दुसरे पाच शब्द लिहा.

(३८) पुढील शब्दांची विभक्ती सांगा -

हातात, मुंबईहून, त्याने, गाईला, मिलापचा.

(३९) स्वामील शब्दांचे संधी करा -

अ) धारा + उष्ण =

ब) महा + ईश =

क) मही + ईश =

ड) काही + असा =

ई) अष्ट + अंग =

फ) दैव + आधी =

र) गणपती + उत्सव =

स) अन्य + उक्ती =

त) किती + एक =

ल) अल्प + उपहार =

(४०) स्वामील शब्दांचे विरुद्धार्थी शब्द लिहा -

ददात, स्वच्छ, मित्र, भाग्य, शहाणा, असह्य, सावध, सुखद, फायदा, विषण्ण.

(४१) शब्द समूहाबद्दल एक शब्द लिहा -

अ) कोणत्याही क्षेत्रात सर्वांगाने घडून येणारा बदल.

ब) लिहितावाचता येत असलेला.

क) जे मिळू शकते ते.

ड) तोंडातोंडी चालत आलेली काल्पनिक गोष्ट.

- (४२) विरामचिन्हांचा उपयोग काय ? एखाद्या वाक्यात प्रश्न असल्यास कोणते चिन्ह घालतात? उद्गारचिन्ह केव्हा द्यावे ? अवतरण चिन्हांचा उपयोग केव्हा करतात ?
- (४३) स्वालील वाक्यात विराम चिन्हे द्या -
अरे सलोख हा एवढा मोठा हत्ती तू पूर्वी पाहिला होतास काय सलोख म्हणाला नाही.
- (४४) वाक्यातील कर्ता कसा ओळखावा ? कर्मावरून क्रियापदाचे किती प्रकार होतात ? कोणते ?
- (४५) स्वालील क्रियापदांपैकी सकर्मक क्रियापदे कोणती ?
जातो, करतो, आला, स्वाईल, घालतो, बांधले.
- (४६) कर्त्याप्रमाणे क्रियापद चालल्यास त्या वाक्याचा कोणता प्रयोग असतो ?
- (४७) कर्माणी प्रयोगात क्रियापदाचे लिंग व वचन कशावर अवलंबून असत ?
- (४८) स्वालील वाक्यातील प्रयोग ओळखा -
स्नेहलने पुस्तक वाचले.
शेतकरी काम करतो.
मिलापने चित्र रंगविले.
कबूतर उडते.
- (४९) वाक्यांचे मुख्य भाग कोणते ? वाक्य पृथक्करणकरिता कोष्टक तयार करा व त्यात स्वालील वाक्यांचे पृथक्करण लिहा -
अ) शेजारच्या सावंतांचा अजित उद्या एक सुंदर घोडा आणणार आहे.
ब) आमच्या गुरुजींनी काल बारावा धडा शिकविला.
क) एक लहानसे विमान आकाशात दररोज उडते.
- (५०) स्वालील वाक्यातील अव्यये ओळखून लिहा -
अ) मला मात्र पोहता येत नव्हते.
आ) आपण सर्वजण झाडाखाली राहू.
इ) अबब ! किती उंच आहे ही इमारत !
ई) दादा पुढे आणि मी त्याच्या मागे होतो.
उ) मी सहज वर नजर टाकली.
- (५१) पुढील वाक्ये नकारार्थी वाक्यात रूपांतर करा :
अ) मी ती कादंबरी वाचली.
ब) मी त्या विद्यार्थ्यांच्या घोळक्यात मिसळलो.
क) नेहा आज घरी चालत जाईल.
इ) त्यानी किल्लीची मोटार आणली होती.

(५२) पुढील म्हणी पूर्ण करा :-

अ) करावे तसे ---.	ब) थंबे तेंबे -----.
क) एका हाताने टाळी -----.	ड) बळी तो ----.
ई) पालथ्या घडावर ----.	फ) चोराच्या मनात -----.

(५३) पुढील वाक्प्रचार आणि त्यांचे अर्थ यांच्या जोड्या लावा :-

अ) तोंडात बोट घालणे	अ) फार त्रासून जाणे
ब) डोळ्यात तेल घालणे	ब) आश्चर्य वाटणे
क) नाकी नऊ येणे	क) चव घेणे
ड) सळी की पळो करणे	ड) हाल होणे
ई) आबाळ होणे	ई) लक्ष ठेवणे
फ) डोळे वटारणे	र) घाबरवून सोडणे